

การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษา ของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ธีรวัฒน์ รอดขวัญ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการการปกครอง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษา ของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ธีรวัฒน์ รอดขวัญ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

AN APPLICATION OF IDDHIPADADHAMMA PRINCIPLE IN ADMINISTRATION OF EDUCATIONAL SYSTEM OF PRISONERS IN SONGKHLA CENTRAL PRISON

TEERAWAT RODKWAN

A THEMATIC PAPER SUBMTTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN GOVERNMENT
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา**
ชื่อนักศึกษา	:	**ธีรวัฒน์ รอดขวัญ**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**การปกครอง**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....
(พระครูปลัดสุวัฑฒนพรหมจริยคุณ)

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ เผือกคง)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.)

กรรมการ/อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....
(ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว)

กรรมการ .....
(ดร. สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา)

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

Thematic Topic	: An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison
Student's Name	: Teerawat Rodkwan
Degree Sought	: Master of Political Science
Program	: Government
Anno Domini	: 2023
Advisor	: Phramaha Ekkawin Piyaweero, Dr.
Co-Advisor	: Dr. Supreecha Chamnanphutthiphon

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Political Science (Government)

Dean of Faculty of Social Sciences .....
(Phrakhrupaladsuwatthanaphromajariyakhun)

Thematic Committee :

Chairman .....
(Assoc. Prof. Dr. Chaiwat Phuakkhong)

Member (Advisor) .....
(Phramaha Ekkawin Piyaweero, Dr.)

Member/Co-Advisor .....
(Dr. Supreecha Chamnanphuttiphon)

Member .....
(Assoc. Prof. Dr. Kantaphon Nuthongkaew)

Member .....
(Dr. Sitthipong Sitthiphataraprabha)

(Copyright of Mahamakut Buddhist University)

บทคัดย่อ

หัวข้อสารนิพนธ์ : **การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา**

ชื่อนักศึกษา : **ธีรวัฒน์ รอดขวัญ**

ชื่อปริญญา : **รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**

สาขาวิชา : **การปกครอง**

ปีพุทธศักราช : **2566**

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : **พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร.**

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : **ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร**

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาและ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จำนวน 248 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเคร็ซซี่และมอร์แกน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ รวมทั้งสิ้น 5 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า :

1. การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.21, S.D = 0.69) โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) ($\overline{X}$ = 4.24, S.D = 0.71) ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) ($\overline{X}$ = 4.23, S.D = 0.67) ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) ($\overline{X}$ = 4.21, S.D = 0.66) และ ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ($\overline{X}$ = 4.17, S.D = 0.73) ตามลำดับ

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ประกอบด้วย 1) ด้านหลักฉันทะ ควรมีการสำรวจความพึงพอใจหรือความต้องการในการศึกษาต่อหรือการพัฒนาตนเองของผู้ต้องขังเพื่อนำมากำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาของผู้ต้องขัง 2) ด้านหลักวิริยะ ควรส่งเสริมให้ผู้ต้องขังรู้จักหลักการบริหารจัดการตนเองและการบริหารเวลาเพื่อวางแผนในการศึกษาได้อย่างเต็มที่พร้อมกับสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาแก่ผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านหลักจิตตะ ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้

ผู้ต้องขังตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อที่จะทำให้เกิดคิดที่จะศึกษาต่อเพื่อนำความรู้มาใช้หลังจากพ้นโทษ และ 4) ด้านหลักวิมังสา ควรศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้ต้องขังอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่าย

คำสำคัญ การใช้หลักอิทธิบาทธรรม, การบริหารระบบการศึกษา, ผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

ABSTRACT

Thematic Topic : **An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison**

Student's Name : **Teerawat Rodkwan**

Degree Sought : **Master of Political Science**

Program : **Government**

Anno Domini : **2023**

Advisor : **Phramaha Ekkawin Piyaweero, Dr.**

Co-Advisor : **Dr. Supreecha Chamnanphutthiphon**

The objectives of this thematic were: 1) to study an application of Iddhipadadhamma principle in administration of education system of prisoners in Songkhla central prison; and 2) to study the guideline for applying the Iddhipadadhamma principle in administration of education system of prisoners in Songkhla central prison. The research sample consisted of 248 of prisoners of in Songkhla central prison, all of whom were determined by the Krejcie and Morgan sample size table. The key informants consist of 5 of Songkhla central prison commander, director of prisoners control division, director of prisoner development division, director of the practice division, head of education and mental development, which were determined by purposive sampling. The employed research instrument were closed-ended and open-ended questionnaire and the interview form. The statistics employed for the data analysis were frequency, percentage, standard deviation, and content analysis.

The findings were as follows:

1. The overall of an applying of Iddhipadadhamma principle in administration of education system of prisoners in Songkhla central prison was at high level ($\overline{X}$ = 4.21, S.D = 0.69) which specific aspects could be ranked from top to bottom based on their rating means as follows:, aspect of Viriya, ($\overline{X}$ = 4.24, S.D = 0.71), aspect of Chanda ($\overline{X}$ = 4.23, S.D = 0.67), aspect of Citta ($\overline{X}$ = 4.21, S.D = 0.66), and aspect of Vimamsa ($\overline{X}$ = 4.17, S.D = 0.73) respectively.

2. The guideline for applying the Iddhipadadhamma principle in administration of education system of prisoners in Songkhla central prison consisted of 1) aspect

of Chanda, there should be a survey of the prisoner satisfaction or need for further education or self-development in order to formulate a policy for promoting the prisoner' education; 2) aspect of Viriya, prisoners should be encouraged to know the principles of self-management and time management in order to fully plan their education, along with raising awareness of the importance of continuous education for prisoners; 3) aspect of Citta, activities should be organized to encourage prisoner to realize the importance of education in order to induce a desire to continue their studies in order to apply knowledge after release; and 4) aspect of Vimamsa, the administrators should carefully study the information and analyze the worthiness of promoting education for prisoners, taking into account the best benefits that will occur to all parties.

Keywords: An Application of Iddhipadadhamma Principle, Management of Education System, Prisoner of Songkhla Central Prison

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ ระดับปริญญาโท

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี และคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษา ตลอดหลักสูตร ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ เผือกคง ที่กรุณาเป็นประธานควบคุมการสอบ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับมหาบัณฑิต หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความถูกต้องของเนื้อหาในเล่มสารนิพนธ์ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. และ ดร. สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์หลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของสารนิพนธ์ ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจน เพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณครอบครัวและญาติมิตรทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ที่คอยห่วงใย ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตั้งแต่เริ่มเรียนจนถึงจบการศึกษา คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจาก สารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณ พระรัตนตรัย พระคุณของมารดา บิดา ครูอาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และขอแผ่คุณความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูป ทุกนาม พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วย เทอญ

ธีรวัฒน์ รอดขวัญ

สารบัญคำย่อ

อักษรย่อพระไตรปิฎกในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2563) : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัยนครปฐม ในการค้นคว้าและอ้างอิง โดยมีคำย่อและคำเต็มดังนี้

คำเต็ม	คำย่อ
อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก	
อภิ.วิ.อ.	อภิธมฺมปิฏก วภงฺค สมฺโมหวิโนทนีอฏฺกถา

เลขที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎก มีดังนี้ เลขหน้าเป็นเล่ม เลขกลางเป็นข้อ และเลขหลังเป็นหน้า เลข/ข้อ/หน้า เช่น อภิ.วิ.อ. 54/431/325 หมายถึง อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์ สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา เล่มที่ 54 ข้อที่ 431 หน้าที่ 325 เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

สารบัญคำย่อ..... ญ

สารบัญ..... ฎ

สารบัญตาราง..... ฐ

สารบัญภาพ..... ฑ

บทที่ 1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 คำถามการวิจัย..... 3

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย..... 3

1.4 ขอบเขตของการวิจัย..... 3

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ..... 4

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 5

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 6

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรม..... 6

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา..... 25

2.3 การจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง..... 32

2.4 บริบทพื้นที่ที่ศึกษา..... 34

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 36

2.6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย..... 41

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย..... 42

3.1 ประชาชนและกลุ่มตัวอย่าง..... 42

3.2 เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง..... 43

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 43

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ..... 44

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 45

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 46
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย..... 46
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 48
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล..... 49
4.2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา..... 51
4.3 สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา.. 56
4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา..... 56
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 63
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 64
5.2 อภิปรายผลการวิจัย..... 66
5.3 ข้อเสนอแนะ..... 69
บรรณานุกรม..... 70
บุคลานุกรม..... 74
ภาคผนวก..... 76
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย..... 77
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย..... 79
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวมรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย..... 83
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย... 91
ภาคผนวก จ ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ..... 100
ภาคผนวก ฉ หนังสือจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์..... 112
ภาคผนวก ช รูปภาพการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ..... 114
ประวัติผู้วิจัย..... 120

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แสดงจำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	49
4.2	แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยรวมทุกด้าน.....	51
4.3	แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ).....	52
4.4	แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร).....	53
4.5	แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้).....	54
4.6	แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง).....	55

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	41

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตอย่างรุนแรงและรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ต่างล้วนเป็นปัญหาวิกฤตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน มีรากฐาน และที่มาของปัญหาร่วมกัน อิทธิพลและแรงกดดันจากการพัฒนาของโลกตะวันตกที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรง ทำให้สังคมไทยตกอยู่ภายใต้การถูกครอบงำ เบียดเบียน และถูกทำลาย เน้นความสำเร็จเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมของประชาชาติ โดยละเลยไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาคน สภาพการพัฒนาดังกล่าวส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างผู้มีโอกาสกับผู้ด้อยโอกาส มาตรการหนึ่งในการกู้วิกฤต คือ การปฏิรูปการศึกษา การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้ และมีคุณสมบัติต่าง ๆ ที่จะช่วยให้คนนั้นอยู่รอดในโลกได้ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี, 2545, หน้า 21) และหนึ่งในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (Persons with Disability) คือ ผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ เป็นผู้กระทำความผิดและต้องโทษตามคำพิพากษาศาล ถูกควบคุมตัวภายในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ

เรือนจำ มิใช่แต่เพียงดำเนินการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมาย แต่เรือนจำให้การศึกษาอบรมและฝึกอาชีพ ซึ่งอย่างน้อยก็จะทำให้ผู้ต้องขังส่วนหนึ่งมีจิตสำนึกที่ดีขึ้น ไม่เป็นภัยต่อสังคม มีวิชาความรู้และวิชาชีพติดตัวเมื่อพ้นโทษ สามารถประกอบอาชีพได้ไม่เป็นภาระต่อสังคม หรือต้องถูกความจำเป็นบังคับให้ประกอบมิจฉาชีพเลี้ยงตัวอีกต่อไป (วิสัย พฤกษะวัน, 2544, หน้า 12) ในขณะนี้ กรมราชทัณฑ์มีการวางแผนการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังทุกคนซึ่งได้แบ่งการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขังโดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ประกอบด้วย 1) การศึกษาสายสามัญตั้งแต่รู้ไม่รู้หนังสืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้คิดเลขไม่เป็น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น – ตอนปลาย 2) การศึกษาระดับอุดมศึกษาตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สามารถสมัครเรียนได้ 2 หลักสูตร คือระดับปริญญาตรีและโครงการศึกษาต่อเนื่อง โดยใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกลจากสื่อการสอน และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จากมุม มสธ. จากห้องสมุดภายในเรือนจำ 3) การศึกษาวิชาชีพ ในสาขาวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน และสถานประกอบการโดยได้รับความร่วมมือจากสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนกรมอาชีวศึกษา 4) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้ต้องขังได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเลือกสรรที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ภายในเรือนจำและทัณฑสถาน อาทิเช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องศูนย์การเรียนรู้

หรือสมัครเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ และ 5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ด้วยกิจกรรมด้านศาสนา กีฬา และนันทนาการ เพื่อสร้างค่านิยมและเจคติที่ดีต่อสังคม (กลุ่มงานพัฒนาระบบ กรมราชทัณฑ์, 2544, หน้า 45) ภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กรมราชทัณฑ์ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนผู้ต้องขัง ตลอดจนพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พุทธศักราช 2551 เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องแม้ขณะต้องโทษ และจะได้นำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดการเรียนรู้เมื่อพ้นโทษแล้ว

เรือนจำกลางสงขลา มีหน้าที่ในการควบคุมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในพื้นที่เขตศาลจังหวัดสงขลา และมีผู้ต้องขังอยู่ในความควบคุมดูแลไม่น้อยกว่า 1,200 คน (สำราญ ยี่ซ้าย และคณะ, 2561, หน้า 57) ซึ่งมีผู้ต้องขังจำนวนหนึ่งที่มีความประสงค์พัฒนาตนเองด้วยการศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ ตามสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับ และเป็นหน้าที่หลักสำคัญของเรือนจำกลางสงขลา เพราะการศึกษาจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญเพื่อผู้ต้องขังพ้นโทษสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตต่อไปได้ แต่ด้วยข้อจำกัดของระบบการศึกษาในเรือนจำมีข้อจำกัด กล่าวคือ 1) มีสถาบันการศึกษาจำนวนน้อยเปิดให้บริการการศึกษาภายในเรือนจำ 2) ภาระค่าใช้จ่ายในกระบวนการศึกษาเกินความสามารถของผู้ต้องขัง ด้วยเหตนี้ การบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ต้องยึดหลักธรรมาภิบาล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5) พร้อมกับยึดหลักธรรมที่สำคัญคือ หลักอิทธิบาท 4 (ผกา สัตยธรรม, 2544, หน้า 11) หมายถึง หลักธรรมที่ควรใช้เป็นที่ประดิษฐานตนเพื่อให้สามารถยึดเอาเป็นผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายไว้ได้ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่บุคลากรทุกคนควรตั้งไว้ในใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2543, หน้า 90) ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ ความต้องการที่จะกระทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในเหตุผล 2) วิริยะ ความเพียร ความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข็มแข็ง อดทน 3) จิตตะ ความคิด ความตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไตร่ตรองพิจารณา และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากการบริหารจัดการที่ผิดพลาดมาแต่ต้น (พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, 2561, หน้า 31)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การบริหารระบบการศึกษาเพื่อผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา โดยนำหลักอิทธิบาทธรรมมาใช้ในการบริหารระบบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารระบบการศึกษามีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับระเบียบราชการ สิทธิที่พึงได้รับของผู้ต้องขัง ซึ่งหากเรือนจำกลางสงขลาสามารถบริหารระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมนำมาซึ่งคุณภาพของผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมต่อไปได้

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา มีลักษณะอย่างไร

1.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา มีอะไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1.3.2 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร แบ่งออกเป็น 2 ตามระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประชากรสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จำนวน 700 คน (ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2565)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (In-depth Interview) กับ ผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย และเจ้าหน้าที่ รวม 15 คน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ และ 4) วิมังสา

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ เรือนจำกลางสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม 2565–28 กุมภาพันธ์ 2566

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 หลักอิทธิบาทธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือหลักการปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1.5.2 ระบบการบริหารการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา หมายถึง ระบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังทุกคน แบ่งการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. การศึกษาสายสามัญตั้งแต่รู้ไม่รู้หนังสืออ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ คิดเลขไม่เป็น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น – ตอนปลาย

2. การศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

3. การศึกษาวิชาชีพ ในสาขาวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน และสถานประกอบการ โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา

4. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเลือกสรรที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ภายในเรือนจำและทัณฑสถาน อาทิเช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องศูนย์การเรียนรู้ หรือสมัครเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ด้วยกิจกรรมด้านศาสนา กีฬา และนันทนาการ เพื่อสร้างค่านิยมและเจคติที่ดีต่อสังคม

1.5.3 ผู้ต้องขัง หมายถึง นักโทษที่ถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย รวมถึงคนต้องขังและคนฝากที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

1.5.4 ฉันทะ หมายถึง เรือนจำกลางสงขลามีวิธีการบริหารระบบการศึกษาเพื่อสร้างความรักในการเรียนความพอใจกับการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ให้ผู้ต้องขังตั้งใจด้วยความเอาใจใส่ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองหรือมีกำลังใจ มีความพอใจและมีความชอบใจในสิ่งที่เรียน

1.5.5 วิริยะ หมายถึง เรือนจำกลางสงขลามีวิธีการบริหารระบบการศึกษาเพื่อให้ผู้ต้องขังมีความเพียรพยายาม มีความมานะบากบั่นที่หน้าที่ของตน คือ มีความเพียรพยามยามมีความตั้งใจเรียนไม่ว่าวิชาที่เรียนจะมีความยาก ก็จะไม่ย่อท้อต่อสิ่งที่เรียน มีความทุ่มเททั้งกายและใจ

1.5.6 จิตตะ หมายถึง เรือนจำกลางสงขลามีวิธีการบริหารระบบการศึกษาเพื่อให้ผู้ต้องขังมีใจจดจ่อและเอาใจใส่อยู่กับการเรียนไม่ละทิ้ง มีใจตั้งมั่นในการเรียนของตน หรือที่เรียกว่า ไม่ละทิ้งการเรียนกลางคัน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายกลางคัน มีจิตใจตั้งมั่น ซื่อสัตย์สุจริตมีความจริงใจ อยู่กับการเรียนของตนเองมากกว่าที่จะทำสิ่งอื่น

1.5.7 วิมังสา หมายถึง เรือนจำกลางสงขลามีวิธีการบริหารระบบการศึกษานเพื่อให้ผู้ต้องขังหมั่นตรวจสอบพิจารณา ไตร่ตรองในการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อประสบปัญหาในการเรียนก็พิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและผลของการเรียนนั้น พร้อมทั้งแก้ไขให้ปัญหานั้นหายไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วได้ด้วยตนเองหรือคำแนะนำของผู้สอน

1.5.9 อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ช่วงอายุ คือ 18-30 ปี, 31-40 ปี, 41-50 ปี, 51 ปีขึ้นไป

1.5.10 ระดับการศึกษาก่อนต้องโทษ หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ประถมศึกษา, มัธยมศึกษาตอนต้น, มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช., อนุปริญญา/ ปวส. และ ปริญญาตรีขึ้นไป

1.5.11 การกระทำความผิด หมายถึง ความผิดของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น 5 คดี คือ คดียาเสพติด, คดีความมั่นคง, คดีอาชญากรรม, คดีแพ่งและพาณิชย์ และ คดีอื่น ๆ

1.5.12 ระยะเวลาอยู่ในเรื่อนจำ หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้ตอบแบบสอบถามต้องอยู่ในเรือนจำ แบ่งออกเป็น 5 ช่วง คือ ต่ำกว่า 5 ปี, 6-10 ปี, 11-15 ปี, 16 -20 ปี, 21 ปีขึ้นไป

1.5.13 เรือนจำกลางสงขลา หมายถึง เรือนจำ สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ตั้งอยู่ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา รับคุมขังผู้ต้องขังที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 15 ปี จนถึงโทษประหารชีวิต

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

1.6.2 ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักหลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

1.6.3 สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาการบริหารจัดการระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาได้

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบในการดำเนินวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรม

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

2.3 การจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง

2.4 ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับเรือนจำกลางสงขลา

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรม

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาทธรรม

ความหมายของอิทธิบาทธรรม 4

อิทธิบาทธรรม 4 ประการเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนำ ได้มีนักปราชญ์ให้ความหมายของอิทธิบาทธรรมไว้ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2537, หน้า 90) ได้ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิบาท แยกเป็น “อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท”แปลว่า ฐาน เชิงรอง ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี 4 อย่าง คือฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2545, หน้า 40) ได้เขียนเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไรและคืออะไรจะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำจึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้ 2) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายาม ไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้ 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้งคอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา ดังนั้น หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี 4 ข้อ คือ 1) ฉันทะ

รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำ พอให้เสร็จ ๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร 2) วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอยก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ 3) จิตตะ ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจ จดจ่อ จริงจัง) คือเอาจิตฝักใฝ่ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ทดสอบ ตรวจตรา ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) (ม.ป.ป., หน้า 150) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความเอาใจใส่และ 4) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น ๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 842-846) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่าธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลง่าย ๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝักใฝ่ใช้ปัญญาสอบสวน

อิทธิบาท มาจากคำ 2 คำ คือ อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ การบรรลุผล และ บาท หมายถึง วิถีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิถีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดีทางสร้างสรรค์ มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวโยงกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง 4 ข้อ ถึงจะไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่าทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงานก็ดีการศึกษาก็ดี หรือ กิจการงานใด ๆ ก็ตาม เราต้องใช้อิทธิบาท 4

กถิน อัตถะโยธิน (2530, หน้า 64-65) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 เป็นคุณ 4 อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำ ให้บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัย จนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมถวิปัสสนา

อิทธิบาท 4 เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จ ซึ่งต้องใช้ในการทำงาน และเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้น ๆ ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเรื่องปรุงสมาธิ อันประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็นประธาน” จากความหมายของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึงคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้า ในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโน) (2548, หน้า 166) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้ อิทธิบาท 4 คือคุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงคนั้นต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายามทำให้เกิดขึ้นได้ มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จคุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่า อิทธิบาท 4

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539, หน้า 10) ได้กล่าวความหมายของหลักอิทธิบาท 4ไว้ดังนี้ อิทธิบาท 4 คือ ใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ต้องมีความพึงพอใจมีความเพียรมีสมาธิจึงทำให้เกิดปัญญาและหัวใจของการบริหารเชิงพุทธที่สำคัญที่สุด คือ พรหมวิหาร 4 ต้องมี่ทั้งเมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือสั่งสอนผู้น้อยให้เรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ไม่เข้าแทรกแซงและอุเบกขา รู้จักความพอดีปล่อยวางฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็นนี้คือหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตและบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งเมื่อทำการงานใดก็ตามประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

1) ฉันทะ (Aspiration)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 183) ได้ให้ความหมายของฉันทะว่า หมายถึงความพอใจ ใฝ่รัก ใฝ่หาความรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ความชอบใจ ความยินดี มีความพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวว่า รักงานและรักจุดหมายของงานด้วยเป็นความอยากและความต้องการอย่างหนึ่ง ซึ่งความอยากของฉันทะ จะทำให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งหรืองานนั้นบรรลุความสำเร็จ ดังนั้นหากการทำงานมีจุดเริ่มต้นของการทำงานเกิดขึ้นที่ใจเมื่อใจรักงานก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น ก็จะมีความต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลที่ดีที่สุดในสิ่งนั้น โดยจะไม่กังวลกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนอื่น ๆ จิตใจจะแน่วแน่ในการทำงาน ฉันทะ จึงไม่เป็นเพียงแค่รักในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังคลอบคลุมถึงการอยากทำให้ดีด้วย นั้นคือเมื่อจะทำอะไรแล้ว

จะต้องทำให้ดีที่สุด ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ ฉันทะ จะเกิดการทำงานอย่างสม่ำเสมองานก็จะสำเร็จได้ดีด้วย และมีความสมบูรณ์ในงาน

ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใครในสิ่งนั้น ถ้าไม่ฉันทะแล้วก็การทำงานก็จะไม่ดำเนินไป ไม่ว่าจะทำอะไร คนเจริญก้าวหน้าก็ต้องมีใจรักทุ่มเทศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นโดยเฉพาะทุ่มเทความรัก ทุ่มเทความสามารถลงไปในเรื่องนั้น ก็ก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี ฉันทะ คือ ความรัก จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเล็งเห็นผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร ฉันทะ คือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำ หรือใฝ่ใจในสิ่งที่ทำนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 266) กล่าวอธิบายฉันทะว่า คือ ความรัก ผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การให้คำปรึกษา บริหารทำไปด้วยใจรักในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไป พอให้ผ่านไป เพราะเป็นหน้าที่

การใช้อิทธิบาท 4 ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับฉันทะว่า “ให้มีความพอใจเรียกว่าฉันทะ พอใจในการที่จะกระทำ พอใจในการที่จะศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งใดเรารักเราพอใจ ก็มักจะทำสิ่งนั้นให้ดี แต่สิ่งใดเราไม่ชอบไม่ค่อยพอใจ ทำสิ่งนั้นก็ไม่ได้ดี คนที่เก่งในเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาดูแล้วก็จะพบความจริงข้อหนึ่งว่า คนนั้นเขาชอบมากในเรื่องนั้น ชอบมากในเรื่องนั้นจึงเก่งในเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องเพาะความพอใจในการที่จะปฏิบัติให้เกิดขึ้นในการที่พิจารณาตัวเองตักเตือนตนเองให้เกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่า เป็นฐานขั้นต้นที่เรามีไว้”

ฉันทะ คือ ความชอบใจ ความรัก ความพอใจในงาน ในสิ่งที่เราจะกระทำ ฉันทะได้แก่ความพอใจ ความรักและความเต็มใจเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง เพราะมีฉันทะในกิจการงานใดถือว่าเป็นผู้เริ่มงานที่ดี ผู้เริ่มงานที่ดี ถือว่าทำงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การมีความรักการงานใดก็ทำงานนั้นพอใจที่จะทำการงานใด ก็ทำการงานนั้น และเก็บใจในการงานใด ก็ทำการงานนั้น ผลงานย่อมเกิดขึ้นหากไม่รักไม่เต็มใจ ไม่พอใจในการงาน ผลงานก็จะไม่เกิด ผู้บริหาร ต้องยึดหลัก ฉันทะ 3 ประการ คือ รักอาชีพบริหาร พอใจในการบริหาร และเต็มใจที่จะเป็นผู้บริหาร รักอาชีพบริหาร คือ อยากเป็นผู้บริหารที่มีเจตคติที่ดีต่อการบริหาร ชอบวิธีการบริหาร และพยายามศึกษาหาความรู้เรื่องการบริหารฝึกฝนอบรมตนเรื่องการบริหารอยู่เสมอ พอใจในการบริหาร คือ ไม่บ่นหรือปริปากพูดเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร พยายามหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคให้สำเร็จลุล่วงไปจนได้ พึงพอใจให้กับการบริหารอย่างเต็มที่ หากผู้บริหารรักและเต็มใจ ในการบริหารครบถ้วนทั้งสามประการแล้วผลงานย่อมเกิดขึ้น ผู้บริหารจะต้องหาทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รัก พอใจ และเต็มใจในการทำงานด้วย การทำงานจึงจะบังเกิดประสิทธิผล

สรุปได้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ชอบเต็มใจใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และทุ่มเทความสามารถ ทุ่มเทชีวิตจิตใจ เพื่อทำงานนั้นให้สำเร็จและให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความปรารถนาที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุดโดยไม่กังวลใจกับสิ่งรบเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายเราจะสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นได้อย่างไร" พระพุทธองค์เคยสอนไว้ว่า มนุษย์เราต้องเลือกที่จะศรัทธาบางอย่างและหมั่นตรวจสอบศรัทธาของตัวเองว่าดีต่อตัวเองและดีต่อผู้อื่นอันรวมถึงสังคมโดยรวมหรือไม่ เมื่อดีทั้งสองอย่างก็จงมุ่งมั่นที่จะทำด้วยความตั้งใจ และหากไม่ดีก็จงเปลี่ยนแปลงศรัทธาเสียใหม่ ซึ่งเราต้องเลือกไม่เช่นนั้นเราจะกลายเป็นคนที่สับสนไม่มีแก่นสารและเป็นคนไร้รากในที่สุด เมื่อเป็นคนไม่มีแก่นสารก็จะถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดีได้ง่ายนั่นเอง

2) วิริยะ (Exertion)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 184) กล่าวว่า หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น ความพยายามทำหน้าที่อย่างไม่ท้อถอย มีใจสู้โดยไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ในการทำงานแม้ว่างานจะถูกใจ แต่ถ้าไม่ขยันฝึกฝนจนชำนาญหรือมีความเพียรพยายามงานย่อมไม่เกิดผลสำเร็จขึ้นได้ต้องมีความกล้าที่จะทำงานนั้น ต้องมีจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง มุ่งตรงต่อจุดหมาย ในการสร้างเสริมวิริยะจะต้องสร้างที่ฐานรากของจิตใจ คือ ต้องจุดจิตสำนึกในการฝึกฝนโดยมองเห็นว่างานเป็นสิ่งที่ท้าทายใจสู้เมื่อทำแล้วก็จะไม่ท้อถอย วิริยะจึงมีความจำเป็นยิ่งสำหรับงานทุกอย่างรวมทั้งงานบริหารการศึกษา

ความเพียร ได้แก่ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่นก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยะสมาธิ วิริยะ คือ ความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ท้อถอย

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 266) กล่าวอธิบายวิริยะ ไว้ดังนี้ วิริยะ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความขยันแข็งแรง มีความมานะพยายาม พากเพียรที่จะค้นหาความรู้ เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ของการบริหารมาบริหารเพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายเพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลดีตรงตามหลักสูตรผู้บริหารตั้งไว้ หมั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางจุดมุ่งหมายร่วมกัน หรือประชุมเพื่อจะให้คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และเป็นรายบุคคล

วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น ความก้าวไปข้างหน้า มุ่งมั่นที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ บุคคลที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่อความยากลำบาก ไม่กลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้นมี

ความคิด แต่เพียงว่าต้องทำให้สำเร็จ จะไม่เลิกละเป็นอันขาด แต่ถ้าขาดความเพียรแล้วก็จะทำอะไรไม่สำเร็จ ความเบื่อหน่ายคือศัตรูของความเพียร วิริยะ คือความพากเพียรความไม่ท้อถอย เป็นคุณธรรมทางใจ เรียกความรู้สึกนี้ว่า ความกล้า ที่กล่าวว่าความกล้าคือ ตรงข้ามกับความเกียจคร้านทุกคนคือคนขลาด คนกลัว กลัวหนาว กลัวร้อน กลัวแดด กลัวฝน จะทำงานแต่ละครั้งมักมีข้ออ้าง

การใช้อิทธิบาท 4 ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับวิริยะว่า ความเพียรให้มั่น ความเพียรนี่สำคัญมาก ถ้าขาดแล้วมันไม่ก้าวหน้า เพราะความเพียรนี่เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดกำลัง ให้เกิดความคิดความอ่าน ที่จะก้าวไปข้างหน้า คนที่มีความเพียรนั้น ไม่กลัวต่ออุปสรรค เช่นว่า ไม่กลัวความหนาว ไม่กลัวความร้อน ไม่กลัวความหิว ไม่กลัวความยากลำบากไม่ว่าประเภทใด ๆ จะเหน็ดเหนื่อยก็ทนได้ ถ้าขาดความเพียรแล้วกำลังจะไม่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จะไม่ก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเลย วิริยะ คือความขยันหมั่นเพียร ความอุตสาหพยายาม การทำงานของเราให้สมบูรณ์

วิริยะ ได้แก่ ความเพียร เมื่อมีความรัก ความพอใจ และมีความเต็มใจในการประกอบอาชีพ ทางการงานแล้วจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ช่วยกันสนับสนุน เพราะขณะทำงานอาชีพย่อมมีความเกียจคร้านครอบงำ ทำให้ท้อถอย บางครั้งสละทั้งการงาน โดยมีเหตุผลข้ออ้างต่าง ๆ เช่นหนาวนักร้อนนัก แล้วจึงไม่ทำงานมีผลัดวันประกันพรุ่งอยู่เรื่อยไป การกระทำเช่นนี้ ถือว่า เป็นการประมาทย่อมทำให้การงานเสียหายได้ วิริยะ จึงเป็นธรรมที่ทำให้การงานสำเร็จตามความประสงค์ในการประกอบการงานได้ ผู้บริหารจะต้องวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ไม่ประมาท วันเวลาหรือการผลัดวันปะกันพรุ่งอ้างเหตุความไม่พร้อมหรือไม่เหมาะต่าง ๆ ต้องเพียรพยายามทำงานในความรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากมีงานล้นมือก็จะต้องใช้วิธีเสริมแรง หรือศิลปะการพูดจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความพากเพียรในการทำงานในหน้าที่ของตนนั้น ๆ ให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วย เพราะผลงานหรือความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาก็คือ ความสำเร็จของผู้บริหารนั่นเอง

สรุปได้ว่า วิริยะ คือ ความพากเพียรขยันอุตสาหะบากบั่นเอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทนความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอยไม่เลิกละทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญแกล้วกล้าใจสู้ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และความยากลำบากต่าง ๆ ในงาน มองความลำบากและอุปสรรคในงานเป็นสิ่งที่ท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้ "ความวิริยะมันเกิดจากอะไร" คำตอบก็คือ "เกิดจากศรัทธาหรือฉันทะนั่นเอง" และเป็นศรัทธาที่มั่นคงด้วยไม่ว่าจะมีอุปสรรค์ใด ๆ มากระทบก็ตามก็จะไม่เปลี่ยนแปลง แต่อาจปล่อยวางหรือวางเฉยในบางเวลาบางสถานการณ์บ้าง เพื่อรอสภาวะที่เหมาะสมกว่า ความวิริยะไม่ใช่ความดุดันอย่างเอาเป็นเอาตายหรือต้องให้ได้เสมอ แต่มันคือความแยบยลและเลือกที่จะทำบางอย่างเพื่อรักษาศรัทธาไว้หรือเพื่อรอวาระที่เหมาะสมอันหมายถึงการบรรลุผลแห่งศรัทธา

3) จิตตะ (Thoughtfulness)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 187) จิตตะ หมายถึง จิตใจที่จดจ่อ เอาใจใส่ ตั้งใจ แน่วแน่ในการทำงาน เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ และเป็นความคิดไม่ฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยในการทำงานจะต้องเอาใจใส่กับงานไม่ปล่อยปะละเลยงานของตน คอยตรวจตรางาน อยู่เสมอ เป็นการอุทิศตนกับงานที่ทำในการสร้างเสริมจิตตะให้เกิดในตัวบุคคลนั้น จะต้องชี้ให้เห็นความสำคัญของงานที่ทำว่า งานนั้นมีความสำคัญต่อชีวิต ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อโลก จิตตะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำงานนั้นสำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการมุ่งมั่นในงานที่ทำนั้น

จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ เฝ้าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น คลุกคลีอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีไม่รู้ ทาจนลืมวันลืมคืน ลืมกิน ลืมนอนความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมาก เฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตสมาธิ จิตตะ คือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 264) กล่าวอธิบาย จิตตะ ไว้ดังนี้ จิตตะ ผู้บริหารต้องใส่ใจฝักใฝ่รับผิดชอบทุกอย่างในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความ ตั้งใจ มีความมั่นใจแน่แน่วในอันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดทั้งทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม ผู้บริหารต้องหนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอ

การใช้อิทธิบาท 4 ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับจิตตะไว้ว่า คำว่าเอาใจใส่หมาย ความว่าใจจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น เช่นในเรื่องที่เราจะคิดจะค้นจะปฏิบัติในเรื่องอะไรเอาใจคิดไว้เสมอพูดกับตัวเองไว้บ่อย ๆ คิดไว้บ่อย ๆ กำลังใจมันก็เกิดขึ้นในการที่จะศึกษาในการที่จะปฏิบัติในการที่จะก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเพราะมีความคิดจดจ่ออยู่ในเรื่องนั้น เราจะตั้งจุดไว้ ตั้งเข็มไว้ แล้วใจก็อยู่กับเรื่องนั้นอยู่ด้วยปัญญาอยู่ด้วยเหตุผล จิตตะ คือ ความจดจ่อใส่ใจ หรือความตั้งมั่นของจิตใจคือการมีสมาธิ จิตตะ คือ ความเอาใจใส่จดจ่อ ได้แก่ การทำใจให้เข้มแข็ง การทำงานต้องทำงานตามเวลา มีใจจดจ่ออยู่กับงาน มุ่งให้งานสำเร็จ ไม่ทำงานแบบหยุด ๆ ทำ ๆ หากกำลังทำงานอย่างใด ก็ต้องทำงานอย่างนั้นให้สำเร็จก่อนจึงทำงานอย่างอื่นต่อไป ผู้บริหารจะต้องอุทิศเวลาให้กับงาน มีใจจดจ่อกับงาน มีการกำหนดตารางในการทำงาน มีปฏิทินปฏิบัติงาน จัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของงาน ทำงานอย่างมีระบบและมีแบบแผน มีพลังจิตที่เข้มแข็งไม่ย่นย่อ ท้อแท้ต่อการทำงานติดตามประเมินผลตลอด

สรุปได้ว่า จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ ผูกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานที่ทำงานด้วยความไม่ประมาทไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยวางเฉยในงานที่ทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อยลอยไปจากงาน บางที่อาจทำงานอย่างตั้งใจอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้นเมื่อเราเข้าใกล้ความรอบรู้แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อแท้ของเรื่องราวนั้น ๆ ออกมาสู่การตัดสินใจของหมู่คณะหรือแม้แต่เรื่องส่วนตัวของเราเอง ดังนั้น ความรอบคอบจึงแฝงไปด้วยความรอบรู้ตามสภาพจริงของมัน อันเป็นแนวปฏิบัติที่คนรุ่นใหม่ต้องสร้างให้เกิดเป็นนิสัยแก่ตนเอง

4) วิมังสา (Investingation)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 845) กล่าวว่า วิมังสาการสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ เป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ วิมังสาคือความไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำ มีการวางแผนวัดผลคิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงงาน

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 265) กล่าวอธิบายวิมังสาไว้ ดังนี้ วิมังสา การไตร่ตรองและให้เหตุผล ใช้สติปัญญาพิจารณาคิดหาเหตุผล รู้จักวิธีการบริหารงาน ให้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อยและทันต่อเหตุการณ์เมื่อเจอปัญหาใด ๆ ผู้บริหารต้องใช้ปัญญา ไตร่ตรอง ไม่วู่วาม รู้จักใช้เหตุผลด้วยตนเอง ก็ควรที่จะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรอง พิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผลอีกด้วย

วิมังสา หมายความว่า การหาเหตุผลในเรื่องนั้นว่ามีอุปสรรคขัดข้องเราก็ต้องค้นหาเหตุผลจะปรับปรุงงานอย่างไรให้งานก้าวหน้าไปกว่านี้ ให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นไปกว่านี้ให้รวดเร็วกว่านี้ การค้นคว้าเป็นเหตุให้เกิดปัญญา เกิดความก้าวหน้าในหลักวิชาที่จะใช้บริหารงานต่อไป การค้นคว้าจะได้ความรู้และทำให้งานก้าวหน้า สุดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือ วิมังสา แปลว่าการพินิจพิเคราะห์หมายความว่า การทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมอง ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้รักงานแค่ไหน บากบั่นปานใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลาแต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้วผลที่สุดงานก็คั่งค้างจนได้ ต้องทำกันใหม่เรื่อยไป คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้นต้องทำให้ถูกกาลไม่ทำก่อนหรือหลังเวลา ทำให้ถูกลักษณะของงาน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543, หน้า 187) กล่าวว่าวิมังสา หมายถึง การไตร่ตรอง การสอบสวน เป็นการหมั่นใช้ปัญญาและสติในการไตร่ตรองพิจารณาและเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ ริเริ่มใช้

วิธีการใหม่ ๆ ตรวจสอบความบกพร่องของงาน หาวิธีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อช่วยให้งานนั้นง่ายขึ้น การใช้ปัญญาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำความสำเร็จมาสู่งาน

การใช้อิทธิบาท 4 ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับวิมังสาไว้ว่า วิมังสาหมายความว่า ไตร่ตรองค้นคว้าหาเหตุผลในเรื่องนั้น ให้มันรู้ชัดตามสภาพที่เป็นจริง อะไรก็ตามที่มันเกิดขึ้นแล้วต้องเอามาพิจารณาแยกแยะวิเคราะห์วิจัยออกไปว่าสิ่งนั้นคืออะไร มันมาจากอะไร เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้องตามสภาพที่มันเป็นอยู่จริง ๆ วิมังสา คือความใคร่ครวญ การใช้เหตุผล ใช้สติ ใช้ปัญญารู้จักคิด รู้จักอ่าน ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นถูกหรือผิดอย่างไร ถ้าสิ่งที่ทำไปได้ผลดีก็ควรจะทำ ให้มากขึ้น ถ้าสิ่งไหนผิดก็ควรจะแก้ไข มันก็จะนำไปสู่ผลหรือความสำเร็จนั่นเอง

การตรึกตรองหาเหตุผลในงานนั้น ๆ เป็นลักษณะการใช้ปัญญาหาเหตุผล ปัญญาคือความรู้ทั่ว รู้แจ้ง ปัญญาเกิดจากการฟัง การคิด การสั่งสอน อบรม เมื่อมีปัญญาแล้วก็นำมาพินิจพิจารณาหาเหตุผล คือ พิจารณาทางก้าวหน้า มิฉะนั้นจะเป็นคนล้าหลังเขา เมื่อบริหารจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ในด้านการบริหาร อาจจะมาจากการฟัง การศึกษาดูงาน การเข้าอบรมในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ หรืออาจมาจากการสังเกตแล้วนำมาพิจารณาปรับปรุง แก้ไข ประยุกต์ให้เหมาะสมกับองค์การหรือหน่วยงานของตน ผู้บริหารจะต้องเป็นคนหูไว ตาไว ทันสมัย ทันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ข่าวสารหรือที่เรียกว่า IT (Information technology) นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้บริหารแทนกำลังคนซึ่งขาดแคลน

สรุปได้ว่า วิมังสา คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ รู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น หาทางแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ องค์ประกอบทั้ง 4 ของอิทธิบาท เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกัน บุคคลที่จะสามารถบรรลุถึงความสำเร็จของงานได้ จะต้องมีครบในคุณลักษณะทั้ง 4 ประการ จะขาดในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องต่อกัน หรือกล่าวถึงอิทธิบาท 4 ได้สั้น ๆ ว่า“มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ และใช้ปัญญาสอบสวน” แต่หากจะให้ความหมายที่ลึกซึ้งของอิทธิบาท 4 กล่าวเป็นหลักปฏิบัติได้ว่า “อยากทำมันให้ดีที่สุด มีอะไรต้องทำมันให้สำเร็จ ทำงานอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ และใช้ปัญญาจัดการ นำงานสู่จุดหมาย”เป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดและทำมานั้นมันดำเนินไปในแนวทางที่วาดหวังหรือไม่ หรือว่าคิดไว้อย่างทำอีกอย่าง หรือคิดไว้แต่ไม่ได้ทำเลย หรือทำไปแล้วแต่ไม่ได้อย่างที่มุ่งหวัง ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ที่มันสำเร็จมันเป็นเพราะอะไร และที่มันล้มเหลวมันเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขหรือหาทางหลีกเลี่ยงผลเสียที่อาจเกิดขึ้น

ความสำคัญของอิทธิบาทธรรม 4

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542, หน้า 190) ให้ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 ว่า อิทธิบาท 4 นี้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างเดียวก็ไม่สามารถสร้างผลแห่งความสำเร็จของการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อย ๆ โดยไม่เลิกกลางคัน มีความเพียร พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ลด ละเลิก สิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของตน

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539 หน้า 10) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท์ อิทธิบาท 4 บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกัป หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ 100 ปีหรือมากกว่านั้น

ปิ่น มุทุกันต์ (2539, หน้า 10) ปัญหาหรืออุปสรรคที่จะขัดขวางให้การทำงานนั้นล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จมีหลายทางคือ เกิดจากตัวเองก็มี เกิดจากการเหตุการณ์แวดล้อมก็มี เกิดจากเนื้องานที่ทำนั้นเองก็มี แต่อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่เกิดจากตัวเราที่ทำงานให้ล้มเหลวมี 4 อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้านความทอดธุระความโง่เขลาดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนวิธีการทำงานไว้มี 4 ข้อ เรียกว่า อิทธิบาท แปลว่าทางแห่งความสำเร็จ คือฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความใส่ใจ วิมังสา ความคิดค้น ถ้ามีอิทธิบาท 4 นี้ครบแล้ว ย่อมบรรลุถึงความสำเร็จได้สมประสงค์ หากสิ่งนั้นไม่เหลือวิสัย

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550 หน้า 239) ได้เขียนไว้ว่า อิทธิบาท 4 มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าการฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักอิทธิบาทธรรม 4 นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผล และกระบวนการทำงาน โดยวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่า การทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้น ๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอิทธิบาท 4 นั้น

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2542 หน้า 92) พรรณนาไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไขและการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสิ่งเร้า คือ สิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้

มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียนรู้ มีสิ่งกระตุ้น ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ฉันทะ ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือตั้งใจเรียนรู้ (จิตตะ) และ การหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ละสิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จการศึกษาได้เพราะมีสิ่งเร้า

สรุปได้ว่า ความสำคัญของอิทธิบาท 4 ว่า มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะถ้าขาดหลักอิทธิบาทธรรม 4 แล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน เพราะอิทธิบาทธรรม 4 จะทำให้บุคคลที่นำไปปฏิบัตินั้น เกิดสร้างความพอใจในหน้าที่การงานของตน พร้อมทั้งมีความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ในหน้าที่ของตน และกลับมาทบทวนไตร่ตรองหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วจึงนำข้อผิดพลาดนั้นไปแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นไป

2.1.2 องค์ประกอบของอิทธิบาทธรรม 4

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในความหมายของพุทธศาสนานั้นมีการกล่าวเอาไว้อย่างมากมาย แต่หลัก ๆ แล้วจะมีความหมายที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นชอบเพียง 4 อย่างได้กล่าวถึงดังนี้ 1) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร 2) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร 4) ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้อธิบายสรุปในแต่ละหัวข้อดังนี้ ฉันทะ คือ ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำ ความฉลาดความพอใจในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะสมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่นความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิตภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธินี้ เรียกว่าสมาธิการปรารภความเพียรทางใจความขะมักเขม้นความบากบั่นความขวนขวายความพยายามความอุตสาหะความทนทานความเข้มแข็งความหมั่นความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยินทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้วเข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร วิริยะ คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความพอใจ การทำความพอใจความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะความตั้งอยู่แห่งจิตความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิตภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิการปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยินทรีย์วิริยะพละ

สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขารภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้วเข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการณะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

จิต เป็นไฉน จิตตะ คือ จิต มโน มานัส การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน นี้เรียกว่า จิต

สมาธิ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่าน แห่งจิตภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยินทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้วเข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยจิตนี้ ด้วยสมาธินี้และด้วยปธานสังขารนี้ ด้วยประการณะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

วิมังสา เป็นไฉน คือ ปัญญา ความรู้ชัด ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาดไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา สมาธิ คือความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิตภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร คือการปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยินทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้วเข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการณะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

นอกจากนี้ยังมีนักปราชญ์ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550, หน้า 35) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะว่า ฉันทะมีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และทาด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542, หน้า 842) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะไว้ดังนี้ ฉันทะได้แก่ ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝักใฝ่ในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย พูดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดมุ่งหมายของงานพูดให้ลึกลงไปในทาง

ธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็น จุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง ๆ นั้นเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งดงามที่ประณีตที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะที่ดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดมุ่งหมายที่ดีงามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวยหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆ งานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันดีงามของมันหรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายที่เกิดปีติเป็นความอิ่มเอิบใจครั้น สิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองมีตัวกีดกั้นกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหนห่วงกังวลเศร้าเสียดายและหวั่นกลัวหวาดระแวง

บุญมี แท่นแก้ว (2539, หน้า 141) กล่าวว่า ฉันทะคือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำหรือใฝ่ใจจะทำ สิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550 หน้า 238) กล่าวว่า ฉันทะ คือ ความรัก ความชอบ ความสนใจในสิ่งที่กระทำ หรือหมายถึงการมีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน

วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2250, หน้า 35) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะ ว่า วิริยะ ความพากเพียรคือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข็มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

ปัญญานันทภิกขุ (2544, หน้า 178-182) ได้อธิบายว่า วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริเย ทุกฺขมจฺเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว ปุริโส ยาว อตฺถสฺส นิปฺปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่องไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ตามจุดที่เราตั้งไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ดีงามไม่ตั้งจุดมุ่งหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วครั้งชั่วคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542, หน้า 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะไว้ดังนี้วิริยะ ความเพียร ได้แก่ความอาจหาญแกล้วกล้าบากบั่น ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบากเมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ท้อถอย กับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ (2542, หน้า 24-26) ได้ตรัสถึงคำว่าวิริยะ (ความเพียร) ว่าท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรรณพซึ่งประมาณมิได้เห็นปานนี้ ด้วยกิจคือ ความพากเพียรของบุรุษ ท่านนั้นจงไปในสถานที่ที่ใจของท่านยินดีนั้นเถิด และว่าบุคคลเมื่อกระทำความเพียร แม้จะตายก็ไม่ชื่อว่าเป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติเทวดาและบิดามารดา อนึ่งบุคคลเมื่อทำกิจของผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง

พนา สุวรรณ (2531, หน้า 6061) ได้อธิบายว่า วิริยะหรือความเพียรนี้เป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดพลังงานในการทำกิจต่าง ๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคน ๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานไม่ทอดทิ้งกิจการงานนั้น ดำเนินการงานที่คิดว่าจะทำนับว่าเป็นผู้ไม่เบื่องาน เมื่อมีงานมาถึงก็รีบทำโดยไม่ชักช้ามีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ผู้มีลักษณะทั้ง หมดที่กล่าวมานี้ย่อมได้ชื่อว่ามีวิริยะหรือมีความเพียรซึ่งสามารถประสบความสำเร็จในทุกกิจการส่วนคนที่มีนิสัยเกียจคร้านหนักไม่เอาเบาไม่สู้ ชอบผลัดวันประดันพรุ่งมักหาเหตุมาอ้างแก้ตัวเพื่อไม่ต้องทำงานจนติดเป็นนิสัยย่อมเอากับใครลำบาก อาชีพการงานย่อมย่ำอยู่กับที่ตั้งฐานไม่ได้

วศิน อินทสระ (2530, หน้า 43) ได้ให้ความหมายของ วิริยะ แปลตามตัวอักษรว่าความเป็นผู้กล้า คือแกล้วกล้าในกิจที่ทำไม่ย่อท้อ ย่อหย่อน ทำกิจด้วยกำลังทั้งหมด มีความบากบั่นมั่นคง (ทฬฺหปรกฺกโม) ไม่ทอดทิ้งธุระกลางคัน หรือละทิ้งงานเสียกลางคัน (อนิกฺขิตฺตธุโร) มีความเพียรอยู่เสมอไม่จับจด หรือหยุดงานเสีย ทำจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ (อารทฺธวิริโย) ชื่อว่าความเพียร สัตว์ทั้งหลายควรทำ (วิริยนาเมต สตฺเตหิ กตฺตพฺพ) ความเพียรเป็นสิ่งที่นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อบุคคลได้ทำความเพียรเต็มกำลังของตนแล้วถึงไม่สำเร็จ ใครเล่าจะตาหนิได้นักปราชญ์ตาหนิคนที่ล้มเหลว เพราะความเพียรย่อหย่อนนั้นเอง

บุญมี แท่นแก้ว (2539, หน้า 141) กล่าวว่า วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ท้อถอย

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

พุทธทาสภิกขุ (2542, หน้า 36) ได้อธิบายว่า จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิตคุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่อบรมดีแล้ว คือจิตที่อบรมดีแล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550, หน้า 36) ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะ ว่าจิตตะ เอาจิตฝักใฝ่ คือตั้ง สติรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542, หน้า 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะไว้ดังนี้ จิตตะ ความคิดจดจ่อหรือ เอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหนถ้าจิตตะเป็นไปอย่าแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางที่จัดทำเรื่องนั้น งานนั้นขลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่น ๆ เกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมาเฉพาะทาจิตนั้นเรียกเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. (2535, หน้า 184) ได้อธิบายว่า จิตตะ แปลว่า คิดถึงงานซึ่งบอความหมายได้หลายคำ เช่น ความสนใจ ความใฝ่ฝันความตั้งใจ ความใส่ใจ ความเอาใจใส่ เป็นต้นคนที่มีจิตตะเป็นที่ไม่ปล่อยปะละเลยกับงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ การงานจึงไม่บกพร่อง จิตตะจึงมีประโยชน์ที่กำจัดเสียซึ่งความประมาทเลินเล่อ

บุญมี แท่นแก้ว (2539, หน้า 141) กล่าวว่า จิตตะคือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550, หน้า 239) กล่าวว่า จิตตะ ความคิดมุ่งไป ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำอย่างมั่นคง

วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550, หน้า 36) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสาว่า วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2531, หน้า 843) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสาไว้ดังนี้ วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่อง หรือข้อข้องใจเป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดหาเหตุผล

ชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าเหตุผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนี้เข้าไป จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไรจะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดแจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิซึ่งก็จะมีปธานเป็นสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. (2535, หน้า 184) ได้ให้ความเห็นว่า สุดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จรวมอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือ วิมังสา แปลว่า พินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราถึงจะรักงานเท่าไร บ่างบั่น ปานใดและเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลงานก็จะไม่เรียบร้อย ต้องมาทำกันใหม่อยู่อย่างนั้น เข้ากับลักษณะที่ว่าทำเสร็จแล้วแต่งานมันยังไม่สิ้นสุด

จากเอกสารดังที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าองค์ประกอบ ของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่น ๆ อีกด้าย มี 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนการสอนและการงานของตนที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำเพื่อสักแต่ว่าทำ มีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนไม่ว่าจะยากหรือง่าย ก้อพยายามจนให้ถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนการสอนของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียน เมื่อทำหน้าที่ของตนเองไม่สำเร็จ มีความใส่ใจเอาใจส่อยู่ตลอดเวลาคอยตรวจหาข้อบกพร่องอยู่เสมอเพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้น 4) วิมังสา คือ การใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไร แล้วหาหนทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้ดียิ่งขึ้นไป

2.1.3 ลักษณะของอิทธิบาทธรรม 4

ลักษณะของอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อกันหมายความว่าผู้ที่ปฏิบัติงานหรือหน้าที่โดยที่มีคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่งเด่นหรือสูงมาก จะส่งผลให้คุณธรรมด้านอื่น ๆ สูงตามไปด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2538, หน้า 845-846) ได้กล่าวว่าอิทธิบาท 4 ความจริงอิทธิบาท 4 อย่างนี้เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่นเกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจใส่อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกันคนหนึ่งชอบศึกษาธรรมฟัง ด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้อยากเข้าใจในธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

จึงฟังด้วยจิตแน่วแน่ ก็มีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่น ๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่พึงทำก็ต้องสู้ต้องเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบ ไม่ว่าอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็จะต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตาม จึงตั้งใจฟัง เอาจิตติดตามเนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ดีหรือไม่หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟัง ไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน่อยู่กับธรรมที่ฟัง ก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่งบางท่านจึงเรียกอิทธิบาท 4 นี้ว่า เป็นอธิบดี หรืออธิปไตย 4 โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าในกรณีนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท 4 ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้ และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544, หน้า 2-4) ได้แบ่งลักษณะของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำ 2) วิริยะ ความพากเพียร ไม่ท้อถอยในสิ่งที่ทำ 3) จิตตะความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว ตามพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 4 ประการ ดังนี้ 1) ความรู้ในด้านอิทธิบาท 4 ถือว่า เป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นหลักธรรมนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาให้เหมาะสมตามหลักจริยธรรมหลักจริยธรรมนั้นเป็นข้อปฏิบัติที่นักศึกษาจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง 2) นักเรียนนักศึกษามีความรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบา 4 ไปใช้ในการศึกษาศึกษาเล่าเรียน โดยหลักธรรมดังกล่าวนั้นหากนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่มากน้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทมีความหมายกว้างขวาง นักเรียนนักศึกษาต้องมีวิจารณญาณและปัญญาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นดรรชนีบ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้ 3) เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด จริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจ และเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาได้นาหลักอิทธิบา ท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน ที่จะทำให้นักศึกษามีความนิยมชมชอบที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประกอบใช้ในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมก็เป็น ค่านิยมในการศึกษาที่จะทำให้นักศึกษานิยมชอบพอใจ มีความเพียร มีจิตมั่น มีการไตร่ตรอง ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเลิศ

สรุปได้ว่า ลักษณะของอิทธิบาท 4 ได้ว่า ลักษณะของอิทธิบาท 4 นั้น จะมีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีฉันทะ พอใจที่จะเรียนแล้ว ก่อให้เกิดความเพียรพยามเกิดขึ้นเพราะหวังที่จะเรียนให้ได้ผลดีตามที่ตนเองปรารถนำ เมื่อขณะที่เรียนก็มีความเอาใจใส่เชื่อฟังตามที่ครูสอนไม่หยอก

ล้อเพื่อนเล่น ไม่ละทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายจากครู เมื่อส่งครูแล้วเห็นความบกพร่องหรือผิดพลาดเกิดขึ้น ก้อพิจารณาหาข้อผิดพลาดนั้น แล้วก็แก้ไขเพื่อที่จะทำ ให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นการเรียนการสอนก็เปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดี

2.1.4 ประโยชน์ของอิทธิบาทธรรม 4

ประโยชน์ของฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน ประโยชน์ของวิริยะ คือ ทำให้เป็นคนหมั่นเพียรและขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาด ๆ เกิน ๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ ประโยชน์ของวิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหานั้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย ดังนั้น ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน และมีจิตตะ และวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พระมหาอำนาจ ปวฑฺฒโน (2556, หน้า 595) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ไว้ว่า ประโยชน์ของฉันทะ คือเป็นข้าศึกต่อความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่อหน่าย ไม่ท้อแท้ มีกำลังต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบา ที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า ประโยชน์ของวิริยะ คือกำจัดความเกียจคร้านทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอหนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้ามีแต่งานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพประโยชน์ของจิตตะ คือทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันท่วงที ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้เสียแล้วประโยชน์ของวิมังสา คือช่วยทำให้งานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุนเปลืองแรงเวลา และทำให้โง่เขลา ประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า ฉันทะกับวิริยะเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะ และวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุขไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน ประโยชน์ของวิริยะ คือ ทำให้เป็นคนหมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยันย่อมทำงานขาด ๆ เกิน ๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ ประโยชน์ของวิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหานั้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย ดังนั้น ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน และมีจิตตะ และวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้อย่างแยบคลาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใคร ๆ ก็ท่องได้จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนความทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า ฉันทะกับวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง กล่าวโดยสรุป อิทธิบาททั้งสี่ข้อนี้ เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์ พระพุทธเจ้าทรงวางแนวป้องกันอันตรายไว้ให้ด้วยแล้ว ข้อสำคัญผู้ปฏิบัติจงพยายามปฏิบัติให้ครบ และให้เหมาะจะได้ผลดีแน่ ในกระบวนของการเรียนการสอนหลักอิทธิบาทธรรมสามารถนาใช้ในหน้าที่การงานเพื่อให้งานที่เราทำนั้นสำเร็จและบรรลุเป้าหมายได้

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

2.2.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหารการศึกษา

การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์การที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายและเพื่อความอยู่รอดขององค์การ ในที่นี้ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ดังนี้

1) ความหมายของการบริหาร และการบริหารการศึกษา

คำว่า “การบริหาร” (Administration) ใช้ในความหมายกว้าง ๆ เช่น การบริหารราชการอีกคำหนึ่งคือ “การจัดการ” (Management) ใช้แทนกันได้ คำว่าการบริหารมีนักวิชาการทำงานการบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Simon A. Herbert (1950, p. 38) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าร่วมกัน

Bamard Chester (1962, p. 65) การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่ร่วมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

Sergiovanni (1992, p. 136) การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2542, หน้า 22) การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนำไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542, หน้า 8) การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนอย่างมีระบบ และให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

พะยอม วงศ์สารศรี (2544, หน้า 37) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลป์และกลยุทธ์ดำเนินการ เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมาย สามารถดำรงตนอยู่ในองค์กรของสังคมได้อย่างมีความสุข

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2545, หน้า 16) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาเป็นการใช้อิทธิพล (Influencing) ต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งคือ นักเรียน เพื่อให้มีความเจริญงอกงาม บรรลุสู่วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนด โดยการใช้กลุ่มคนกลุ่มที่สอง ได้แก่ ครู ในฐานะตัวแทน (Agent) ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546, หน้า 6) กล่าวถึง การบริหารว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหลักการในการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุปได้ว่า การบริหาร เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยใช้ทรัพยากร และเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ส่วนคำว่า “การบริหารการศึกษา” มีนักวิชาการทำงการบริหารและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ โตวณะบุตร (2542, หน้า 20) กล่าวถึง การบริหารการศึกษาไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนำไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ โดยอาศัยปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง ที่เรียกว่า 4Ms ได้แก่ 1) คน (Man) 2) เงิน (Money) 3) วัสดุสิ่งของ (Materials) 4) การจัดการ (Management) การบริหารการศึกษาจึงเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ ระเบียบ คือ มีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ ในการบริหาร โดยลักษณะนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกันกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 49) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ มีการประสานความร่วมมือกันภายในองค์การโดยใช้ทรัพยากร และเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

เป็นการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ระเบียบ โดยใช้ปัจจัยหรือทรัพยากรการบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

2) ความสำคัญของการบริหารการศึกษา

ในการจัดการศึกษาทุกประเภทโรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรทางการศึกษาระดับฐานล่างสุดที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินภารกิจสร้างสรรค์ คือ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนชาติโดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่ดี มีกลไกของการพัฒนาที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและเกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมแรงใจจากทรัพยากรบุคคลในทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน (สุรศักดิ์ ปาแฮ, 2543, หน้า 37)

สุภรณ์ สภาพงศ์ (2543, หน้า 88) กล่าวถึง ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิรูปโรงเรียนและการปฏิรูปการเรียนรู้ที่แสดงถึงความสำคัญของการบริหารจัดการศึกษาไว้ว่า “..ถ้าอยากให้สังคมของเราเป็นอย่างไร เราก็ต้องทำโรงเรียนของเราให้เป็นอย่างนั้น..”และ “..ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่เป็นหลักสำคัญที่จะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียน..” ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาโรงเรียน สังคมและประเทศชาติ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 21) กล่าวถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในมาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนไทยให้บรรลุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2545, หน้า 19) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารการศึกษาไว้ว่าเป็นการประกันว่าโรงเรียนได้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง นั่นคือผู้บริหารจะต้องสามารถใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหาร (Administrative Resources) ที่สำคัญมีอยู่อย่างน้อย 4 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) และวิธีปฏิบัติงาน (Management) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรใด ๆ ย่อมมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนี้เป็นเครื่องมือในการบริหารหรือจัดการ ซึ่งนิยมเรียกว่า หลัก 4 M’s โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคธุรกิจ ทรัพยากรทางการบริหารหรือปัจจัยทางการบริหารที่นิยมกันมี 7 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) วิธีปฏิบัติงาน (Management of Method) ตลาด (Market) เครื่องจักร (Materials) และขวัญและกำลังใจ (Morale) ซึ่งเรียกว่า 7 M’s (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2542, หน้า 4) เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และแผนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

ธีระ รุญเจริญ (2546, หน้า 32) กล่าวถึงความสำคัญในการบริหารการศึกษา ในแง่ของกระบวนการทำงานว่า จำเป็นจะต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานทั้งระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา เพราะในแต่ละระดับต่างก็มีบทบาทอำนาจหน้าที่ต่างกัน ระดับกระทรวงจะกำหนดนโยบาย มาตรฐาน การประเมินผลการจัดการศึกษาและการสนับสนุนทรัพยากรให้แก่หน่วยปฏิบัติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานทุกระดับ ส่งเสริมสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่สถานศึกษา และระดับสถานศึกษาเป็นหน่วยจัดการศึกษาอย่างแท้จริงเพราะคุณภาพการศึกษาจะเป็นอย่างไรอยู่ที่การบริหารจัดการในระดับนี้

สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพียงใดขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการศึกษา โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลโดยอาศัยหลักการบริหารต่าง ๆ ตามสภาพการณ์ของสถานศึกษา

2.2.2 ทฤษฎีและหลักการบริหารการศึกษา

ทฤษฎีทางการบริหารและวิวัฒนาการการบริหารการศึกษา

ระยะที่ 1 ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical organization theory) ระหว่าง ค.ศ. 1887 – 1945 (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542, หน้า 10) แบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ของ เทย์เลอร์ (Scientific Management) ของ เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์คือ จัดการบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด Taylor มองคนงานแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์การได้ เจ้าของตำรับ “The one best way” คือประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 3 อย่างคือ

1) เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)

2) ฝึกอบบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)

3) หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

เทย์เลอร์ ก็คือผลผลิตของยุคอุตสาหกรรมในงานวิจัยเรื่อง “Time and Motion Studies” เวลาและการเคลื่อนไหว เชื่อว่ามีวิธีการการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบต่อระดับบน เทย์เลอร์ เสนอ ระบบการจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของเทยเลอร์สรุปง่ายๆ ประกอบด้วย 3 หลักการดังนี้

1) การแบ่งงาน (Division of Labors)

2) การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy)

3) การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive payment)

2. กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือ ทฤษฎีบริหารองค์การอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ของ อังรี ฟาโยล (Henri Fayol) บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหาร ทั้ง Fayol และ Taylor จะเน้นตัวบุคคลปฏิบัติงานและวิธีการทำงาน ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลแต่ก็ไม่มองด้าน “จิตวิทยา” (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542, หน้า 17) Fayol ได้เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการ แต่ลักษณะที่สำคัญมีดังนี้

1) หลักการทำงานเฉพาะทาง (Specialization) คือการแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง

2) หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด

3) หลักเอกภาพของบังคับบัญชา (Unity of Command)

4) หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล (Span of control) ผู้ดูแลหนึ่งคนต่อ 6 คน ที่จะอยู่ใต้การดูแลจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด

5) การสื่อสารแนวดิ่ง (Vertical Communication) การสื่อสารโดยตรงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง

6) หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุด คือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชายืดยาวหลายระดับมากเกินไป

7) หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชาและสายเสนาธิการ (Line and Staff Division)

3. ทฤษฎีบริหารองค์การในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการประกอบด้วย

1) หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย

2) การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์

3) การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง

4) การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว

5) มีระบบความมั่นคงในอาชีพ

จะอย่างไรก็ตามระบบราชการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้าน ข้อเสีย คือ สายบังคับบัญชายืดยาวการทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่ทันการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน เรียกว่าระบบ “Red tape” ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก การบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบันระบบราชการกำลังถูกแทรกแซงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ 2 ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) ระหว่าง ค.ศ. 1945 – 1958 (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542, หน้า 10) Follette ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ 3 แนวทางดังนี้

1) Domination คือ ใช้อำนาจอีกฝ่ายสยบลง คือให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้ ไม่ดีนัก

2) Compromise คือ คนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยประนีประนอม

3) Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหน้า ได้ประโยชน์ทั้ง 2 ทาง (ชนะ ชนะ) นอกจากนี้ Follette ให้ทัศนะน่าฟังว่า “การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความพกพร่องของการบริหาร” (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542, หน้า 25)

การวิจัยหรือการทดลองฮอร์ทอร์น (Hawthon Experiment) ที่ เมโย (Mayo) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบจากการทดลองคือมีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในองค์การ ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีความสำคัญมาก ซึ่งผลการศึกษาทดลองของเมโยและคณะ พอสรุปได้ดังนี้

1) คนเป็นสิ่งมีชีวิต จิตใจ ขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน

2) เงินไม่ใช่ สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน

3) การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพคับที่อยู่ได้คับใจอยู่อยาก

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองคน ด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่อง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษยสัมพันธ์”*

ระยะที่ 3 ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ตั้งแต่ ค.ศ.1958 – ปัจจุบัน (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542, หน้า 11) หลักระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์การ ซึ่งมีแนวคิด หลักการทฤษฎีที่หลาย ๆ คนได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

1) เชสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด (Chester I Barnard) เขียนหนังสือชื่อ The Function of The Executive ที่กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหารโดยให้ความสำคัญต่อบุคคลระบบของความร่วมมือองค์การ และเป้าหมายขององค์การ กับความต้องการของบุคคลในองค์การต้องสมดุลกัน

2) ทฤษฎีของมาสโลว์ ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Maslow – Hierarchy of needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัยความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพ – นับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self actualization) คือมีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น

3) ทฤษฎี X ทฤษฎี Y ของแมคกรีกอร์ (Douglas MC Gregor Theory X, Theory Y) เขาได้เสนอแนวคิดการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมติฐานดังนี้

(1) คนไม่อยากทำงาน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ

(2) คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม ชอบให้การสั่ง

(3) คนเห็นแก่ตนเองมากกว่าองค์การ

(4) คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

(5) คนมักโง่ และหลอกง่าย

ผลการมองธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงิน วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจ เน้นการควบคุม การสั่งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้เกิดจากข้อสมติฐานดังนี้

(1) คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ขยัน

(2) คนไม่เกียจคร้านและไว้วางใจได้

(3) คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง

(4) คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงาน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือของกลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

4) อูชิ (Ouchi) ชาวญี่ปุ่นได้เสนอ ทฤษฎี Z (Z Theory) (William G. Ouchi) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัย UXLA (I of California Los Angeles) ทฤษฎีนี้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X , Y เข้าด้วยกัน แนวความคิดก็คือ องค์การต้องมีหลักเกณฑ์ที่ควบคุมมนุษย์ แต่มนุษย์ก็รักความเป็นอิสระ และมีความต้องการหน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์การให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคคลในองค์การ

สรุปได้ว่า สองทฤษฎี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ

1) การทำให้ปรัชญาที่กำหนดไว้บรรลุ

2) การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3) การให้ความไว้วางใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

4) การให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.3 การจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง

ความเป็นมา

นิยาม “การศึกษา”ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยในปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่การศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ที่มุ่งเน้นกระบวนทัศน์ใหม่ (New paradigm) ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาทักษะ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์การ ทักษะ การสร้างสรรค์ ทักษะ และค่านิยมทางเทคโนโลยี (กรมราชทัณฑ์, 2560, หน้า 1)

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่มีภารกิจด้านการควบคุมผู้กระทำความผิด ตามคำพิพากษาของศาล ควบคู่ไปกับการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้กระทำผิดเหล่านั้นเป็นคนดีเพื่อกลับคืนสู่สังคม ซึ่งส่วนหนึ่งของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังได้นำ “การศึกษา”มาใช้ ประกอบด้วย การศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ ระดับอุดมศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ที่สอดคล้องกับบริบทผู้ต้องขังแต่ละประเภท ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาสความพร้อม ศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และบริบทสภาพแวดล้อมของเรือนจำ ทัณฑสถาน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง คือบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่การจัดการศึกษาภายในเรือนจำ จากประเมินและสรุปผลการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการบุคลากรด้านการศึกษาเรือนจำ ทัณฑสถาน ปีงบประมาณ พ.ศ.2559 ซึ่งมีบุคลากรด้านการจัดการศึกษาของเรือนจำทั่วประเทศเข้าร่วมสัมมนาได้มีข้อเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์กำหนดนโยบายด้านการจัดการศึกษาผู้ต้องขังให้มีความชัดเจน เพื่อเรือนจำ ทัณฑสถานในฐานะผู้ปฏิบัติจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติให้ตรงตามเป้าประสงค์ ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมและการปฏิบัติงานด้านการศึกษามีรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ตลอดจนมีองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่าต่อการรวบรวมและถ่ายทอดให้กับบุคลากร เพื่อให้เป็นมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงพิจารณาจัดทำคู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังขึ้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาและอบรมใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานที่ถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งสมรรถนะของบุคลากรและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง ดังนี้

หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง

1. มุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาความรู้ พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาพฤตินิสัย เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดีกลับเข้าไปใช้ชีวิตอย่างสุจริตชนในสังคมภายหลังพ้นโทษและไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษาทั้งภาครัฐ เอกชน และปราชญ์ท้องถิ่น ในการดำเนินงานจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 นโยบายและ ของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงความหลากหลายตามความต้องการ ของกลุ่มผู้ต้องขัง รวมทั้งบูรณาการการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำเทคโนโลยี มาใช้ได้อย่างเหมาะสม

5. พัฒนาการจัดการเรียนการสอนผู้ต้องขังที่ยึดหลักความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา พฤตินิสัย และความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละบริบทเฉพาะของ แต่ละเรือนจำ (กรมราชทัณฑ์, 2560, หน้า 1-2)

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2. ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาพฤตินิสัย

3. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้ผู้ต้องขัง สามารถอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติสุข และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนมีความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ให้ผู้ต้องขังมีแนวการศึกษาและการประกอบอาชีพและมีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ดี

เป้าหมาย

การจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง 4 ด้าน ประกอบด้วย พัฒนาพฤตินิสัย พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาความรู้ เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดี กลับเข้าไปใช้ชีวิตอย่างสุจริตชนในสังคมภายหลังพ้นโทษและไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ (กรมราชทัณฑ์, 2560, หน้า 3)

สรุปได้ว่า การศึกษาสำหรับผู้ต้องขังเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาพฤตินิสัย พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนา ความรู้ ให้มีความเป็นพลเมืองสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข มีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง 4 ด้าน ประกอบด้วย พัฒนาพฤตินิสัย พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาความรู้ เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดีกลับเข้าไปใช้ชีวิตอย่างสุจริตชนใน สังคมภายหลังพ้นโทษและไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ

2.4 บริบทพื้นที่ที่ศึกษา เรือนจำกลางสงขลา

เรือนจำกลางสงขลา เป็นราชการบริหารส่วนกลาง สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2515 ตั้งอยู่เลขที่ 163 ถนนสงขลานาทวี หมู่ที่ 4 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ภายในเรือนจำ 35 ไร่ ภายนอกเรือนจำ 218 ไร่ ความจุเต็มที่ 1,781 คน และมีการบริหารงานภายใน ดังนี้

1. ฝ่ายควบคุมผู้ต้องขัง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบด้านการควบคุมผู้ต้องขัง การรักษาการณ์บริเวณเรือนจำ การป้องกัน การลักลอบนำสิ่งของต้องห้าม เข้า-ออกเรือนจำ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ฝ่ายพัฒนาผู้ต้องขัง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุม ตรวจสอบ การจัดทำทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การดำเนินการด้านการทัณฑปฏิบัติ การคุมประพฤติ การให้การศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ การใช้แรงงาน การฝึกวิชาชีพ รวมทั้งการบริการเงินทุนผลประโยชน์และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนและดำเนินการจัดสวัสดิการในการสงเคราะห์ ผู้ต้องขังในเรือนจำ รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ฝ่ายบริหารทั่วไป มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานทะเบียนเอกสารสำคัญ การเงิน การบัญชี การพัสดุ อาคาร สถานที่ ยานพาหนะ การบริหารงานบุคคลเบื้องต้น การประชาสัมพันธ์ งานรับผิดชอบเรื่องราวร้องทุกข์ งานเลขานุการ งานการประชุม การรวบรวมสถิติข้อมูลของหน่วย งานวางแผนงานโครงการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งงานที่มิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ

5. ศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ มีหน้าที่วางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับงานที่ได้รับการมอบอำนาจและมอบหมายงานจากส่วนกลาง ทั้งด้านการบริหารงานบุคคล ด้านทัณฑปฏิบัติ ด้านแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขัง การพัฒนาบุคลากร และด้านอื่น ๆ โดยปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรฐานงานที่ส่วนกลางกำหนด ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการประสานงานระหว่างเรือนจำ ทัณฑสถานภายในเขตกับส่วนกลาง ประสานงานกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. สถานพยาบาล มีหน้าที่รับผิดชอบ เกี่ยวกับการบำบัดรักษาขั้นต้น แก่ผู้ต้องขัง ดูแลควบคุมและดำเนินงานอนามัย อาชีวอนามัย สุขาภิบาลเรือนจำและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารในการส่งผู้ต้องขัง

นิยามการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง

การศึกษาสำหรับผู้ต้องขังเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาพฤตินิสัย พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาความรู้ ให้มีความเป็นพลเมืองสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข (กรมราชทัณฑ์, 2560, หน้า 2-4)

ประเภทที่ 1 : การศึกษาขั้นพื้นฐาน/อาชีวศึกษา

1. ผู้ไม่รู้หนังสือ กำหนดให้ใช้หลักสูตรของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม และหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

2. สายสามัญ หมายถึงระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดให้ใช้หลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กระทรวงศึกษาธิการ

3. สายอาชีพ (อาชีวศึกษา) หมายถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กำหนดให้ใช้หลักสูตรของสถาบันการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษ กระทรวงศึกษาธิการ

ประเภทที่ 2 : ระดับอุดมศึกษา

1. สายอาชีพ (อาชีวศึกษา) หมายถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) กำหนดให้ใช้หลักสูตรของสถาบันการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ

2. ระดับปริญญาตรี หมายถึงการศึกษาในโครงการสัมฤทธิ์บัตร ปริญญาตรี กำหนดให้ใช้หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และหลักสูตรมหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย

3. ระดับบัณฑิตศึกษา หมายถึงการศึกษาปริญญาโท เปิดการเรียนการสอนในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยใช้สถานที่เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม และสาขาวิชาการแนะแนวและการปรึกษาเชิงจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยใช้สถานที่เรือนจำกลางบางขวาง

หมายเหตุ ผู้ต้องขังที่ประสงค์จะศึกษาในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา ต้องมีคุณสมบัติตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

ประเภทที่ 3 : การศึกษาตามอัธยาศัย

เป็นการอบรมรูปแบบโครงการ/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทผู้ต้องขังและเรือนจำทัณฑสถาน ประกอบด้วย

1. โครงการพัฒนาความรู้ ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงการฝึกอบรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการฝึกอบรมการใช้โปรแกรมห้องสมุด เป็นต้น

2. โครงการพัฒนาทักษะอาชีพ ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกวิชาชีพระยะสั้น (40 ชั่วโมงขึ้นไป) ประเภท งานศิลปะ งานช่างสาขาต่าง ๆ โครงการฝึกอบรมผู้ช่วยบรรณารักษ์/ซ่อมหนังสือ เป็นต้น

3. โครงการพัฒนาทักษะชีวิต ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมลูกเสือ – ยุวกาชาด โครงการบรรยายความรู้โดยวิทยากรภายนอก เป็นต้น

4. โครงการอื่น ๆ ตามความสนใจและความต้องการของผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงความหลากหลายของผู้ต้องขัง ซึ่งเรือนจำสามารถดำเนินการจัดโดยใช้เงินนอกงบประมาณส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือได้รับสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการจัดดำเนินโครงการ

5. แหล่งเรียนรู้ภายในเรือนจำ ประเภทห้องสมุดกลาง ห้องสมุดสาขา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมเรียนรู้ โดยผ่านสื่อเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือ รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ บอร์ดนิทรรศการ สื่ออิเลคทรอนิกส์ ซึ่งผู้ต้องขังสามารถเข้าศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองตามตารางเวลาที่เรือนจำได้กำหนด

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาวีระชาติ โปธา (2562, หน้า 59-69) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า

1. การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดสองด้าน และอยู่ในระดับมากสองด้าน เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการใช้หลักวิมังสาในการปฏิบัติงาน ด้านการใช้หลักฉันทะในการปฏิบัติงาน ด้านการใช้หลักจิตตะในการปฏิบัติงาน และด้านการใช้หลักวิริยะในการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทาง แก้ไขปัญหาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ลำดับตามความถี่สูงไปหาต่ำสี่ลำดับแรก คือ ควรส่งเสริมคนที่มีความพยายามให้เป็นแบบอย่างแก่คนอื่นได้ทำตามควรเน้นการทำงานโดยใช้สติคิดให้รอบคอบก่อนเสมอ ควรอบรม ชี้แนะให้บุคลากรมีความเอาใจใส่ต่อการทำงานมากขึ้น และควรจัดให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันของนักศึกษากับบุคลากรเพื่อความสามัคคี

3. สรุปการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน สรุปได้ดังนี้ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย อยู่ในเกณฑ์มาก ทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักฉันทะโดยรวม คือความพอใจ เป็นสิ่งที่เป็นตัวผลักดันให้งานสำเร็จไม่ท้อแท้ท้อถอย เจออุปสรรคก็ไม่ท้อถอยทำอย่างไรจะทำได้ปฏิบัติงานได้ดีทำให้งานประสบผลสำเร็จและมีความขยันอย่างต่อเนื่องจนประสบผลสำเร็จการปฏิบัติงานตามหลักวิริยะโดยรวม มีความเพียรพยายามรับผิดชอบต่อตนเองและงานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปในทางที่ดีด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักจิตตะ โดยรวม บุคลากรผู้ปฏิบัติงานความเอาใจใส่งานแต่ละงาน รายละเอียดของงาน ถ้ามีความเอาใจใส่สนใจงาน รายละเอียดของงาน งานย่อมสำเร็จ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักวิมังสา คือการใช้ปัญญาในการทำงาน ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุด คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น แก้ปัญหาได้ถูกจุดถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งการการปฏิบัติงานตามหน้าที่โดยใช้อิทธิบาทธรรมทั้ง 4 เป็นสิ่งสำคัญและบุคลากรต้องนำไป

เป็นหลักธรรมประจำใจในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงได้ และยังประโยชน์ให้เกิดกับองค์กรได้เพราะเมื่อมีความพอใจ มีความเพียร มีการเอาใจใส่ และใช้ปัญญาในการทำงาน แล้วการทำงานปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายนั้นก็จะสำเร็จด้วยดี สำหรับผู้บริหารการสั่งงานต้องมีการติดตามผลว่าเสร็จตามที่ตกลงกันหรือไม่ ถ้ายังไม่เสร็จต้องมีเหตุผลพร้อมกับการให้กำลังใจผู้ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด และให้คำปรึกษาในการปฏิบัติงานเมื่อทุกคนทำหน้าที่ของตนเองอย่างสุดความสามารถก็จะนำผลดีสู่องค์กรสืบต่อไป

ธิดารัตน์ วงศ์แสงธรรม (2565, หน้า 77-84) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวงตามหลักอิทธิบาทธรรม ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวง ตามหลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับประสิทธิภาพของการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวงอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวงมีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับสูง 0.766 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวง ตามหลักอิทธิบาทธรรมผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรควรนำหลักอิทธิบาทธรรมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแผนการปฏิบัติงานและควรปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมพร้อมทั้งสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลกรในองค์กร ให้มีจิตอาสาในการปฏิบัติงาน เสียสละทำงานเป็นทีมศึกษาหาความรู้พัฒนาตน พัฒนางานอยู่เสมอ เพื่อให้การบริหารงานมีผลสัมฤทธิ์สมบูรณ์มีประสิทธิภาพและบุคลาการมีความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กร

พระมหาฐิติวัสส์ ฐิติวฑฺฒโน พระฮอนด้า วาทสทฺโท, จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์ (2564, หน้า 206-216) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดหนองคาย พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงสุดคือคือ ด้านนิเทศภายในสถานศึกษา รองลงมาคือ ด้านการวัดผลและประเมินผลและ ระดับการปฏิบัติต่ำสุดคือ การบริหารงานหลักสูตร 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 คือ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร ควรมีใจรักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตร ส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรหมั่นวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และนำผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาวิเคราะห์ ปรับปรุงพัฒนาต่อไป 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรเอาใจใส่ในการสร้างสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจ ทันสมัย ในยุคดิจิทัล 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรวิเคราะห์กระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานติดตาม ประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ด้าน

การนิเทศภายในควรหมั่นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาของบุคลากร ติดตามตรวจสอบการประเมินผล เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาครั้งต่อไป

พระครูปริยัติเจติยคุณ (อภิวณฺโณ), ประจิตร มหาหิงและสุนทร สายคำ (2564, หน้า 325-338) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่ในโรงเรียนดังกล่าว พบว่า ผู้บริหาร ครูผู้สอนที่มีเพศ อายุ ขนาดโรงเรียนต่างกัน มีการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่โดยรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหาร ครูผู้สอนที่มีประสบการแตกต่างกัน มีการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาท4 โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.052. แนวทางการส่งเสริมการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่ในสถานศึกษาดังกล่าวใน 4 ด้าน 1) ด้านการบริหารงานวิชาการควรจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานโดยยึดระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเป็นธรรม ส่งเสริมบุคลากรด้วยความปรารถนาดีต่อทุกฝ่าย ให้บุคลากรมีส่วนร่วมวางแผนปฏิบัติงานในโรงเรียน กำหนดหน้าที่การปฏิบัติงานของบุคลากรแต่ละคนอย่างชัดเจน 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ จัดทำข้อมูลประวัติบุคลากรที่จะใช้ประโยชน์ในการบริหารงานบุคลากรอย่างเป็นระบบและถูกต้อง บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อถอยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความยากลำบาก นำผลการประเมินการปฏิบัติงานบุคลากรมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการบริหารงานบุคคล การให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานเมื่อเกิดปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันโดยการให้คำปรึกษา บุคลากรมีการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อติดตามงานและให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน ให้ความสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของบุคลากร ให้ความช่วยเหลือด้านกำลังกาย กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์ มีการสนับสนุนบุคลากรในเรื่องการศึกษาต่อ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหากับเพื่อนร่วมงาน ประเมินบุคลากรด้วยผลงานทางวิชาการและการปฏิบัติงานด้วยความเป็นกลาง ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับความก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

พระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล), พระฮอนด้า วาทสทฺโท และพระครูปลัดบุญช่วย โชติวโส (2565, หน้า 1031-1046) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการวัดวิเคราะห์และการจัดการความรู้ รองลงมาคือด้านผลลัพธ์ และด้านการนำองค์กรตามลำดับ 2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลัก อิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น คือ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำทางความคิดที่มีวิสัยทัศน์ในการวางนโยบายในการบริหารส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับ

บุคลากรในทุกระดับอยู่เท่าเทียมกัน ควรมุ่งเน้นการปฏิบัติการอย่างเป็นระบบเพื่อเอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในโรงเรียนโดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มของโรงเรียน มีการจัดทำมาตรฐานและเกณฑ์การวัดทั้งในด้านการเรียนการสอนและการทำงานของบุคลากร โดยมาตรฐานและเกณฑ์การวัดที่นำมาใช้มีความดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง ควรสร้างให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน

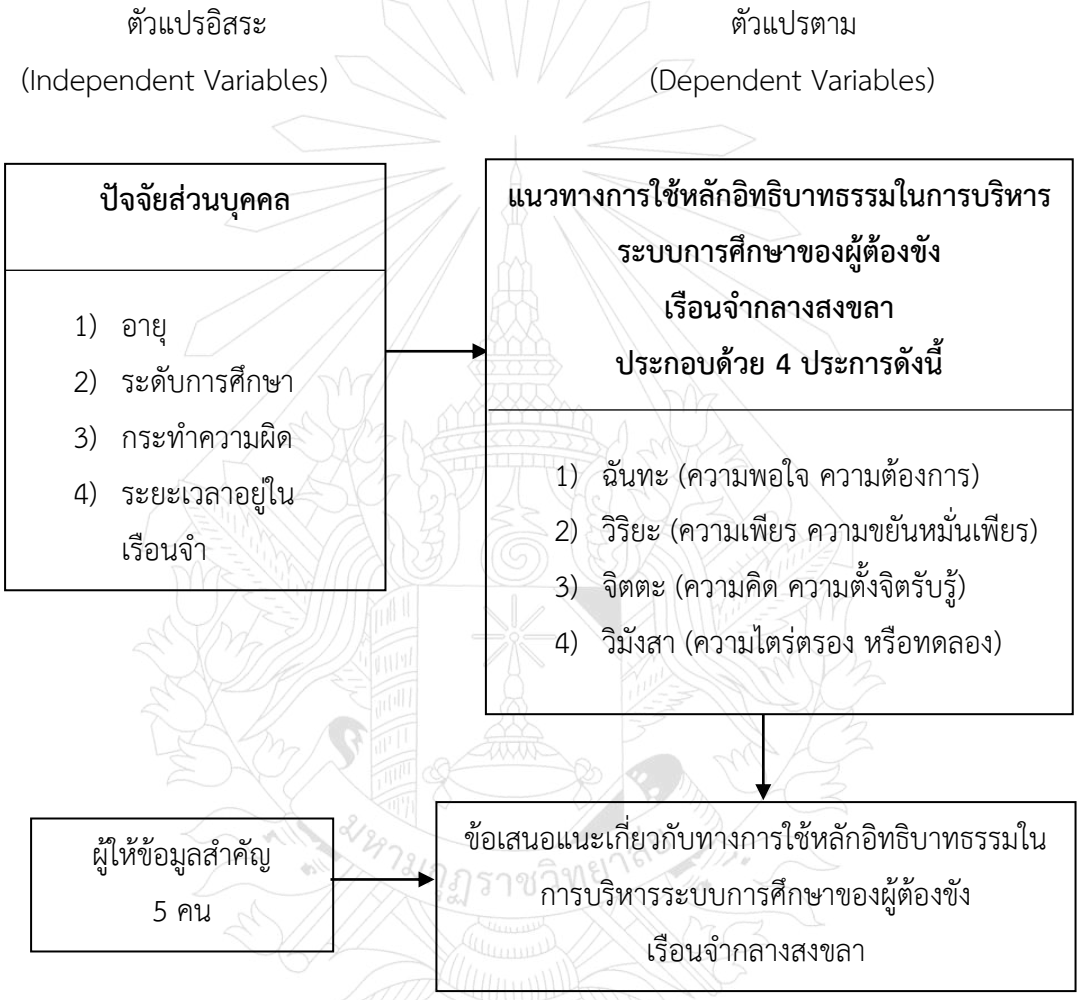
วรีภรณ์ นระแสน, พระฮอนด้า วาทสทฺโท และสุนทร สายคำ (2565, หน้า 1337-1345) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จำแนกรายด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากเรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ทักษะการด้านคิดวิเคราะห์ และทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามลำดับ 2) แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู คือ สำรวจความต้องการของบุคลากรในการพัฒนาตนเองเพื่อกำหนดแผนพัฒนาบุคลากร ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต วิริยะอุตสาหะ มอบหมายงานตามความถนัดและขีดความสามารถ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงาน ให้โอกาสพบปะกับเพื่อนร่วมงานเพื่อสร้างความเป็นกัลยาณมิตร ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานเสมอต้นเสมอปลาย มีความเสียสละ มีจิตใจที่โอบอ้อมอารี ให้ความช่วยเหลือต่อเพื่อนร่วมงาน อุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นปรึกษาที่ดี ทำงานด้วยความสำเร็จและรับผิดชอบ เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างขวัญและกำลังใจ มีใจเป็นกลาง วางเฉยเมื่อได้รับการปฏิเสธหรือการนินทาว่ากล่าว พิจารณาความชอบอย่างเป็นธรรม และรู้จักข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง เคารพสิทธิ์ของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระดับมาก ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความรักและศรัทธาในอาชีพ ปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์และเสมอต้นเสมอปลาย เสียสละ อุทิศเวลาในการทำงานเต็มที่ เอาใจใส่ผู้ร่วมงาน มอบหมายงานตามความสามารถและช่วยเหลือผู้อื่น เป็นที่ปรึกษาที่ดี ทำงานด้วยความสำเร็จและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชา วางตัวเป็นกลาง และวางเฉยต่อการปฏิเสธหรือการติฉินนินทา และพิจารณาความดีและความชอบของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของหลักธรรมอิทธิบาท 4 ที่เป็นธรรมะที่ใช้ในการทำงาน คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา

พระอภินันท์ กนฺตสีโล (สิงมาดา), สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวโส (2563, หน้า 62-70) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมและรายด้านปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิมังสา รองลงมาคือด้านจิตตะและ ด้านฉันทะตามลำดับ ส่วนด้านที่

มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านวิริยะ 2) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 มีข้อเสนอแนะให้นำหลักธรรมเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 บูรณาการเข้ากับทุกกิจกรรมภายในสถานศึกษา โดยการร่วมมือร่วมใจกันวางแผน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ สามารถพิสูจน์ผลสำเร็จเป็นรูปธรรมได้การที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงประจักษ์ได้นั้น ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถพิสูจน์เป็นรูปธรรมได้

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาสารนิพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยนำหลักอิทธิบาทธรรม (อภิ.วิ.อ.54/431/325) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา” การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mix Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept-interview) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการวิจัยตามกระบวนการดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ ผู้ต้องขัง จำนวน 700 คน และ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา

3.3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จำนวน 248 คน (ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2565)

3.3.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ รวม 5 คน

3.2 เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

วิธีการสุ่มตัอย่าง ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอรแกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 248 คน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลและทำให้ประชากรทุกคนมีโอกาสได้รับเลือกเท่า ๆ กัน

วิธีเลือกตัวอย่างสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) กำหนดการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาภายในเรือนจำกลางสงขลา จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1. นายกาจก้อง รัตนะ	ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
2. นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม	ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง
3. นายคมจักร สุระคำแหง	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
4. นางสุวิสา อังสุภานิช	ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ
5. นายแหลมทอง เพชรรักษ์	หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยโดยใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ซึ่งได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

3.3.1 แบบสอบถาม

มีลักษณะคำถามแบบปลายปิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 ชุด มีรายละเอียดประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close Ended) คำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Multiple Choices) จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา กระทำความผิด ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close Ended) คำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Multiple Choices) จำนวน 20 ข้อ ประกอบด้วย

1. ข้อคำถามด้านฉันทะ	จำนวน 5 ข้อ
2. ข้อคำถามด้านวิริยะ	จำนวน 5 ข้อ
3. ข้อคำถามด้านจิตตะ	จำนวน 5 ข้อ
4. ข้อคำถามด้านวิมังสา	จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดลิเคิร์ท (Likert) โดยกำหนดค่าต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

มากที่สุด	มีค่าเท่ากับ 5
มาก	มีค่าเท่ากับ 4
ปานกลาง	มีค่าเท่ากับ 3
น้อย	มีค่าเท่ากับ 2
น้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ 1

3.3.2 แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ 1 ชุด โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ด้วยการกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริงเท่าที่สามารถเปิดเผยได้

ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.4.1 การศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา เพื่อรวบรวมเนื้อหาสาระจากการศึกษาค้นคว้าที่ได้มาดังกล่าวนำมากำหนดเป็นเป็นกรอบให้ตรงกับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม แล้วร่างแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

3.4.2 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตการศึกษาวิจัย โดยใช้คำถาม 2 ประเภท คือแบบปลายปิด (Close-ended Question) และแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ประกอบกัน ซึ่งเป็นการดัดแปลงเครื่องมือจากแบบสอบถามที่ได้เคยผ่านการตรวจสอบหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability)

3.4.3 นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์แก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องและชัดเจน เหมาะสม ทั้งเนื้อหาสาระ และการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม

3.4.4 นำเครื่องมือที่สร้างเสร็จ ความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาเพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และเหมาะสมของข้อคำถามนำเครื่องมือที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

1. รศ. ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์	ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ดร.สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา	อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. นายกาจก้อง รัตนะ	ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา

3.4.5 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (Index of Item – Objective Congruence : (IOC) มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

3.4.6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนประจำสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติหนังสือรับรองจริยธรรมในมนุษย์ เลขที่ จว.217/2566 ลงวันที่ 25 มกราคม 2566

3.4.7 เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้องเสร็จแล้ว จึงนำไปทดลองใช้กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 4 ที่มิใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .930

3.4.8 นำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

3.4.9 นำผลจากการการเก็บข้อมูลที่ครบถ้วนมาวิเคราะห์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามลำดับ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.5.1 แจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามจำนวนที่กำหนดไว้

3.5.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคืนด้วยตนเอง

3.5.3 เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว จำนวน 248 ชุด คิดเป็น 100% จึงตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดลำดับข้อมูล

3.5.4 นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

3.5.5 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการโดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับอธิบายลักษณะสถานภาพของประชากรที่ใช้ในการศึกษา

3.6.2 วิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

3.6.3 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

3.6.4 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

3.7.1 การหาค่าร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตรดังนี้

$$P = \frac{X \times 100}{n}$$

P = ค่าร้อยละ

X = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

n = จำนวนประชากร

3.7.2 การหาค่าเฉลี่ย (Mean) โดยใช้สูตรดังนี้

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

$\bar{x}$ = ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

n = จำนวนประชากร

3.7.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตรดังนี้

$$S = \sqrt{\frac{n\sum fx^2 - (\sum fx)^2}{n(n-1)}}$$

S = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

$\sum fx$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

n = จำนวนประชากร

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา และ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods) โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน 248 คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายตามลำดับ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

4.2 ผลการวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

4.3 สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา

4.4 ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ ดังนี้

$\overline{X}$	หมายถึง	คะแนนค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
n	หมายถึง	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 248 คน เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำมาแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
1. 18-30 ปี	71	28.60
2. 31-40 ปี	112	45.20
3. 41-50 ปี	49	19.70
4. 51-60 ปี	16	6.50
ระดับการศึกษาก่อนต้องโทษ		
1. ประถมศึกษา	95	38.30
2. มัธยมศึกษาตอนต้น	98	39.50
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	46	18.60
4. อนุปริญญา / ปวส.	4	1.60
5. ปริญญาตรีขึ้นไป	5	2.00
การกระทำความผิด		
1. คดียาเสพติด	177	71.40
2. คดีความมั่นคง	5	2.00
3. คดีอาชญากรรม	41	16.50
4. คดีแพ่งและพาณิชย์	1	0.40
5. คดีอื่น ๆ	24	9.70
ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ		
1. ต่ำกว่า 5 ปี	91	36.70
2. 6-10 ปี	72	29.00
3. 11-15 ปี	18	7.30
4. 16 -20 ปี	10	4.00
5. 21 ปีขึ้นไป	57	23.00
โดยรวม	**248**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 31-40 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20 รองลงมาคือ อายุ 18-30 ปี จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60 อายุ 41-50 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 19.70 และอายุ 51-60 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 6.50 ตามลำดับ

2. ระดับการศึกษาก่อนต้องโทษ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 39.50 รองลงมาคือ ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 38.30 ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 18.60 ระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 และ ระดับการศึกษาอนุปริญญา / ปวส. จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.60 ตามลำดับ

3. การกระทำความผิด ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการกระทำความผิดคดียาเสพติด จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 71.40 รองลงมาคือ กระทำความผิดคดีอาชญากรรม จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 กระทำความผิดคดีอื่น ๆ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 9.70 กระทำความผิดคดีความมั่นคง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00 และ กระทำความผิดคดีแพ่งและพาณิชย์ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.40 ตามลำดับ

4. ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระยะเวลาอยู่ในเรือนจำต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 36.70 รองลงมาคือ ระยะเวลา 6-10 ปี จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 29.00 ระยะเวลา 21 ปีขึ้นไป จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 23.00 ระยะเวลา 11-15 ปีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 7.30 และ ระยะเวลา 16 -20 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

4.2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

การวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยการหาค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยรวมทุกด้าน

(n = 248)

ข้อ	การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)	4.23	0.67	มาก
2.	ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)	4.24	0.71	มาก
3.	ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)	4.21	0.66	มาก
4.	ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)	4.17	0.73	มาก
	โดยรวม	**4.21**	**0.69**	**มาก**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยรวมทุกด้าน ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.21, S.D = 0.69) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปน้อยสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.24, S.D = 0.71) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.23, S.D = 0.67) อยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.17, S.D = 0.73) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)

(n = 248)

ข้อ	ด้านหลักฉันทะ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจและ มุ่งหวังในผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใด	4.33	0.63	มาก
2.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษา	4.06	0.72	มาก
3.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพึงพอใจที่จะให้บริการและอนุเคราะห์ผู้ต้องขังเกี่ยวกับการศึกษา	4.27	0.65	มาก
4.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพร้อมที่จะบริหารระบบการศึกษาอย่างสุดความสามารถ	4.17	0.69	มาก
5.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลายินดีรับผิดชอบและพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจ	4.31	0.64	มาก
	โดยรวม	**4.23**	**0.67**	**มาก**

จากตารางที่ 4.3 พบว่า การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.23, S.D = 0.67) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปน้อยสุด พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจและ มุ่งหวังในผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.33, S.D = 0.63) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลายินดีรับผิดชอบและพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.31, S.D = 0.64) อยู่ในระดับมาก และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.06, S.D = 0.72) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)

(n = 248)

ข้อ	ด้านหลักวิริยะ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารงานด้านระบบการศึกษาได้ต่อเนื่องยาวนานไม่เบื่อหน่าย	4.29	0.73	มาก
2.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความมานะ บากบั่น ไม่เกียจคร้าน ต่อการบริหารระบบการศึกษาโดยยึดประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นที่ตั้ง	4.35	0.69	มาก
3.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัด	4.15	0.69	มาก
4.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา ขยัน อดทน และหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการบริหารระบบการศึกษาให้เกิดความชำนาญมากขึ้น	4.20	0.72	มาก
5.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พยายามและหมั่นเพียรที่จะหาประสบการณ์ในการบริหารระบบการศึกษาให้เพิ่มพูน	4.22	0.73	มาก
	โดยรวม	**4.24**	**0.71**	**มาก**

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.24, S.D = 0.71) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปน้อยสุด พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความมานะ บากบั่นไม่เกียจคร้าน ต่อการบริหารระบบการศึกษาโดยยึดประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นที่ตั้ง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.35, S.D = 0.69) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารงานด้านระบบการศึกษาได้ต่อเนื่องยาวนานไม่เบื่อหน่าย ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.29, S.D = 0.73) อยู่ในระดับมาก และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.15, S.D = 0.69) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)

(n = 248)

ข้อ	ด้านหลักจิตตะ	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาใส่ใจ ใฝ่รู้ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานระบบการศึกษาอยู่เป็นนิตย์ ทั้งในและนอกเวลางาน	4.24	0.63	มาก
2.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจแน่วแน่ มั่นคงต่องานหรือภารกิจด้านการบริหารระบบการศึกษาจนกว่างานจะสำเร็จ	4.17	0.63	มาก
3.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจอ่อนโยนสามารถบริหารระบบการศึกษาให้สำเร็จได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงและไม่เกิดความขัดแย้ง	4.26	0.67	มาก
4.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาตั้งมั่นและตั้งใจจริงที่จะบริหารระบบการศึกษาให้ผู้ต้องขังมีความรู้สามารถนำไปใช้ในอนาคตได้	4.20	0.70	มาก
5.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขัง และเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา	4.16	0.65	มาก
	โดยรวม	**4.21**	**0.66**	**มาก**

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.21, S.D = 0.66) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปน้อยสุด พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจอ่อนโยนสามารถบริหารระบบการศึกษาให้สำเร็จได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงและไม่เกิดความขัดแย้ง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.26, S.D = 0.67) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาใส่ใจ ใฝ่รู้ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานระบบการศึกษาอยู่เป็นนิตย์ ทั้งในและนอกเวลางาน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.24, S.D = 0.63) อยู่ในระดับมาก และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขัง และเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.16, S.D = 0.65) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)

(n = 248)

ข้อ	ด้านหลักวิมังสา	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พิจารณาใคร่ครวญหาข้อดี-ข้อด้อยในการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ต้องขังเพื่อปรับปรุงในครั้งต่อไป	4.15	0.68	มาก
2.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบ	4.08	0.78	มาก
3.	เจ้าหน้าทีเรือนจำกลางสงขลา นำความรู้ที่ได้จากการบริหารงานครั้งที่ผ่านมาเพื่อเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารระบบการศึกษาในครั้งต่อไป	4.16	0.79	มาก
4.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาพิจารณาความต้องการของผู้ต้องขังต่อการศึกษาเพื่อจัดทำแผนงานระบบการศึกษา	4.22	0.72	มาก
5.	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีการศึกษาไตร่ตรองระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง	4.25	0.66	มาก
	โดยรวม	**4.17**	**0.73**	**มาก**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ซึ่งมีค่าแปลผลโดยรวมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.17, S.D = 0.73) อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปน้อยสุด พบว่า หัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีการศึกษาไตร่ตรองระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.25, S.D = 0.66) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาพิจารณาความต้องการของผู้ต้องขังต่อการศึกษาเพื่อจัดทำแผนงานระบบการศึกษา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.22, S.D = 0.73) อยู่ในระดับมาก และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ หัวข้อเจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.08, S.D = 0.78) อยู่ในระดับมาก

4.3 สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา

จากการสอบถามถึงปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา สรุปได้ว่า ในปัจจุบันเทคโนโลยีและการสื่อสารได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์อุปกรณ์สื่อสารและคอมพิวเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาค้นคว้าและการทำธุรกิจ ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทำให้องค์กรต่าง ๆ นำเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ามาช่วยในการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับ-ส่งข้อมูลข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์ การทำธุรกิจและให้บริการบนอินเตอร์เน็ตตลอดจนการใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการทำงาน ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว การเรียนรู้การใช้งานคอมพิวเตอร์ในระดับเบื้องต้น จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในการทำงาน, การศึกษาหรือเพื่อความบันเทิง ให้มีประสิทธิภาพและความสะดวกเพิ่มมากขึ้น จากการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลาที่ผ่านมา ยังมีการสอนเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์น้อยมาก และไม่ทั่วถึง จึงอยากให้ทางเรือนจำกลางสงขลา เล็งเห็นถึงประโยชน์ของการใช้คอมพิวเตอร์ และมีชั่วโมงการสอนการใช้คอมพิวเตอร์เบื้องต้นให้กับผู้ต้องขังที่ไม่มีความรู้ทางด้านนี้ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อต่อไปในอนาคตหลังจากพ้นโทษแล้ว สามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้ไปประกอบอาชีพที่สุจริตได้อย่างยั่งยืน

4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ในประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณาแล้วบรรยาย (Descriptive) ให้เหตุผลสรุปประเด็นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) 2) วิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) 3) จิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) และ 4) วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ดังนี้

4.4.1 รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ 5 ท่าน ดังนี้

1. นายกาจก้อง รัตนะ	ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
2. นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม	ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง
3. นายคมจักร สุระคำแหง	ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
4. นางสุวิสา อังสุภานิช	ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ
5. นายแหลมทอง เพชรรักษ์	หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ

4.4.2 ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1. ท่านนำหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในการบริหารความพอใจ หรือความต้องการที่จะเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้การบริหารนั้นประสบผลสำเร็จ เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่เราอยากศึกษา ความอยากรู้ อยากมีมาก ทำให้เกิดผลที่ดี สามารถรับรู้ว่าผู้ที่ต้องการเรียน อยากเรียนรู้สิ่งใด ก็นำสิ่งนั้น ๆ มาให้ความรู้เพิ่มเติมเรื่อย ๆ

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การจัดระบบการศึกษา ให้กับผู้ต้องขัง เป็นงานที่ค่อนข้างลำบากพอสมควร ด้วยเหตุปัจจัยหลายๆ ด้านก่อน หรือผู้บริหารจัดการต้องมีความรักความพอใจในงานที่ต้องทำด้วย ถ้าขาดความรักความพอใจในงานแล้ว งานก็คงจะเดินไปข้างหน้าได้ยาก

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า รู้จักมีความรักมีความพอใจในหน้าที่การงาน ที่ตนรับผิดชอบทำงานอย่างทุ่มเท และมีพลังไม่ว่างงานนั้น จะมีความยุ่งยากเพียงใด ถ้าเรามีความรักในงานแล้วจะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายได้

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า มีความรักความพอใจในงานที่ตนเองทำ อยู่ทำหน้าที่ของตนเอง ให้ดีทุ่มเทในงานที่ตนเองทำ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ และสิทธิของผู้ต้องขังที่พึงจะได้รับให้มากเท่าที่ตนเองสามารถทำได้

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ฉันทะ คือ ความพึงพอใจในการทำงาน หรือการปฏิบัติหน้าที่ เพราะในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ต้องมีความพอใจในการทำงาน ปฏิบัติงานถึงจะออกมาสวยงาม และประสบความสำเร็จแต่ถ้าขาด ฉันทะ เมื่อไหร่การทำงาน ก็ทำแบบลวก ๆ ซึ่งในระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง เราต้องให้ได้ว่าในตัวผู้ต้องขังชอบศึกษาอะไร และวิธีถ่ายทอดความรู้ตามแบบที่เขาชอบการศึกษานั้น จะมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า การนำหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ต้องศึกษาถึงความพอใจ หรือความต้องการที่จะเรียนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ และสิทธิของผู้ต้องขังเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้การบริหารนั้นประสบผลสำเร็จ และเพื่อให้การบริหารนั้นมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ผู้บริหารจัดการต้องมีความรักความพอใจในงานที่ต้องทำด้วย

2. ท่านนำหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในการบริหารการศึกษาความขยันหมั่นเพียรฝ่ายความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะความเพียรความขยัน เป็นสิ่งที่ดีจะทำให้ประสบผลสำเร็จ เนื่องจาก

เรารู้จักค้นคว้าหาข้อมูล ในสิ่งที่อยากเรียนรู้อยู่เสมอ และนำสิ่งที่อยากเรียนรู้มาให้ผู้อยากเรียนค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า สิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ความขยันหมั่นเพียร ผู้บริหารต้องมีความเพียรในการหาข้อมูลที่หลากหลายมาใช้ในการศึกษา เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังเกิดความเบื่อหน่ายและชอบที่จะเรียนรู้ตาม

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ท้อแท้ ต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา รู้จักกล้าเผชิญกับอุปสรรค ไม่กลัวงาน ว่างานนั้น จะยากง่ายเพียงใดก็ตาม

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า รู้จักทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร มีความกล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคความยากลำบาก รู้จักพัฒนาตนเอง และผู้ต้องขังที่อยู่ในความรับผิดชอบ อย่างต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมาย

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วิริยะ คือ ความพากเพียร หรือความขยันเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้เราทุกคนประสบความสำเร็จ การขาดคุณสมบัติไม่ว่าจะทำการอันใดก็มีแต่ความล้มเหลวในการบริหารการศึกษา ก็ต้องหมั่นหาความรู้เพิ่มเติม แล้วนำมาถ่ายทอดให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด

สรุปได้ว่า การนำหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลานั้น ทั้งผู้บริหารและผู้ที่ได้รับการศึกษาจะต้องมีความเพียรในการหาความรู้ใหม่ ๆ ให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ อยู่เสมอ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3. ท่านนำหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การบริหารการศึกษาเราต้องตั้งใจเอาใจใส่ในการบริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์ไม่ทอดทิ้งกลางคัน เอาใจใส่อย่างเสมอต้นเสมอปลาย รู้ว่าเขาต้องการสิ่งใด

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เอาใจใส่ผู้ต้องขังดุจญาติพี่น้อง คิดในแง่บวกเพื่อให้ผู้ต้องขัง รับรู้ถึงความตั้งใจจริงในการบริหาร

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทำงานอย่างเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งงานกลางคันทำงานอย่างสม่ำเสมอ ไม่ทำ ๆ หยุด ๆ ต่อให้งานนั้น จะมีความซับซ้อนเพียงใด เราก็ไม่ต้องท้อแท้ทำจนกว่าจะประสบความสำเร็จ

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า รู้จักเอาใจใส่ในงานที่ตนเองทำ และงานที่ได้รับมอบหมายให้ผู้ต้องขังทำโดยไม่ท้อแท้ในงานนั้น จะยากลำบากเพียงใดก็ตาม

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่หรือการบริหารงาน ถ้าขาดความเอาใจใส่งานที่ออกมาจะไม่เรียบร้อย และสมบูรณ์ อีกทั้งถ้าทำงานแบบจิตใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว หรือใจลอยงานที่ได้ก็จะผิดพลาดได้ง่าย ๆ

สรุปได้ว่า การนำหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ต้องทำงานอย่างเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งงานกลางคัน และตั้งใจเอาใจใส่ในการบริหาร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. ท่านนำหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในการบริหารการศึกษา ต้องมีการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง ให้รอบคอบ เป็นระบบแบบแผนสาเหตุ และผลที่ถูกต้อง และมีการให้ทำการทดลอง ในสิ่งที่เราคิด ที่เราศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนรู้ และความรู้อย่างถูกต้องที่สุด

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า คิดทบทวนไตร่ตรองผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นกับผู้ต้องขัง ว่าการศึกษาที่ผู้ต้องขังได้เรียนรู้นั้นจะนำไปใช้ในอนาคตได้จริง

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขหาสาเหตุ และผลกับงานที่มีจุดบกพร่อง และมีความชอบรู้ในงานที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ จะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า มีการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลปกป้องของงานที่ทำ และพยายามปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และมีการพัฒนาอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า วิมังสา คือ การคิดแบบวิเคราะห์ และไตร่ตรองเมื่อองค์ประกอบต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วขั้นต้น คือ มีความเพียร มีความขยันอดทน และเอาใจใส่ก็ต้องมีความคิด และวิเคราะห์ไตร่ตรอง เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการบริหาร ให้เพิ่มประสิทธิภาพขึ้นไปอีก

สรุปได้ว่า การนำหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ต้องมีการคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง ให้รอบคอบ เป็นระบบแบบแผน คิดทบทวนไตร่ตรองผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นกับผู้ต้องขัง ว่าการศึกษาที่ผู้ต้องขังได้เรียนรู้นั้นจะนำไปใช้ในอนาคตได้จริง

แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1. ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ความพอใจในสิ่งที่ทำในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะความสนใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ จะเป็นผลส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและให้ผลออกมาดี

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ส่งเสริมให้ผู้ต้องขัง มีความพอใจ มีความรักในการศึกษาหาความรู้ ด้วยการจำแนกผู้ต้องขังให้เรียนรู้ในสิ่งที่ตัวเองชอบ เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความสนุกในการศึกษา

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ผู้บริหารต้องมอบหมายงานให้ตรงกับความถนัดหรือความชอบของผู้ต้องขัง หากผู้ต้องขังมีความรักความพอใจในงานที่ตนเองทำ งานจะออกมาดีและตรงตามความต้องการ

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า โดยการมอบหมายงานให้ผู้ต้องขัง ตามความต้องการของผู้ต้องขังทำให้ผู้ต้องขังมีความรักความพอใจทุ่มเทในงานที่ทำ มีความชื่นบานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมโดยการนำหลัก ฉันทะ มาใช้ในระบบการศึกษา หรือการหาสื่อ หรือวิธีการสอนที่ทำให้ผู้ต้องขังพอใจ และชอบในวิชาที่เขาจะเรียนรู้ เมื่อเกิดความชอบก็จะส่งผลที่ดี ในการศึกษาวิชานั้น ๆ

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการนำหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา คือ ส่งเสริมให้ผู้ต้องขัง มีความพอใจ มีความรัก ในการศึกษาหาความรู้ ด้วยการจำแนกผู้ต้องขังให้เรียนรู้ในสิ่งที่ตัวเองชอบ เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และให้ผลออกมาดี

2. ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ความเพียรพยายามขยันที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และความขยันหมั่นเพียรที่จะเรียนรู้ มีการค้นคว้าศึกษาทบทวนเพิ่มเติมสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หาข้อมูลที่แปลกใหม่ เผื่อนำฐานข้อมูลเดิมมาปรับใช้ เพื่อสร้างความกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ของผู้ต้องขัง ให้มีความเพียรในการศึกษา

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อผู้ต้องขังทำงานที่ตนเองชอบแล้ว จะมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านแม้ว่างานนั้นจะยากเย็น หรือมีอุปสรรคเพียงใด ก็จะไม่ทิ้งงานที่คั่งค้าง

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เลือกงานให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังทำ ให้ผู้ต้องขังมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านทำงานอย่างต่อเนื่อง และมีความสุขกับงานที่ตนเองทำ

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมโดยการนำหลักวิริยะ ความเพียรหรือความขยัน มาบริหารระบบการศึกษา คือ พยายามเว้นหาความรู้ต่างๆ มาถ่ายทอดโดยการหาวิทยากรเข้ามาสอนเพิ่มเติม การเรียนรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เสมอ

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการนำหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา คือ การนำสิ่งที่ผู้ต้องขังสนใจที่จะเรียนรู้มาสอนเพิ่มเติมในการศึกษาเรื่องต่างๆ ความชอบที่จะศึกษาเรื่องนั้น ๆ จะทำให้เกิดความขยันหมั่นเพียรที่จะเรียนรู้ และมีความสุขกับสิ่งที่ทำ

3. ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การมีจิตใจใฝ่ในการศึกษา เรียนรู้จดจ่ออยู่ในสิ่งที่อยากที่จะศึกษาในสิ่งที่สนใจ ก็ส่งเสริมให้ทำเรื่องนั้นสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ให้ผู้ต้องขังรู้จักคิดวิเคราะห์ หาสิ่งที่ตัวเองต้องการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ต้องขังไปเรียนรู้ในสิ่งที่ตัวเองสร้างสรรค์ขึ้นมา

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า งานที่ผู้ต้องขังได้รับมอบหมาย จากเจ้าหน้าที่หากมีความชอบในงานนั้น จะเอาใจใส่ในงานที่ตนเองทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ทำ ๆ หยุด ๆ จนในที่สุด ก็จะถึงเป้าหมายที่วางไว้

ข้อมูลท่านที่ 4 รู้จักเอาใจใส่กับงานที่มอบหมายให้ผู้ต้องขังทำ ให้คำปรึกษา และคำแนะนำไม่ว่างานนั้นจะมีความยากลำบากเพียงใดก็ตาม

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมโดยการนำ หลักจิตตะ ความคิด ความเอาใจใส่ ตั้งใจ รับรู้ มาใช้ในการบริหารการศึกษา แก่ผู้ต้องขัง เอาใจใส่ แก่ผู้ต้องขัง รู้ว่าผู้ต้องขังต้องการอะไร อยากเรียนรู้สิ่งใดก็หาข้อมูลมาให้นำวิทยากรมาให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการนำหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา คือ การส่งเสริมโดยเอาใจใส่มาใช้ในการบริหารการศึกษาแก่ผู้ต้องขัง เอาใจใส่ผู้ต้องขัง รู้ว่าผู้ต้องขังต้องการอะไร อยากเรียนรู้สิ่งใดก็หาข้อมูลมาให้ นำวิทยากรมาให้ความรู้เพิ่มเติม และคอยให้คำแนะนำ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง

4. ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

ข้อมูลท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การคิดโดยมีเหตุ และผลที่ถูกต้อง และมีการวิเคราะห์ทดลอง รู้ข้อดี ข้อเสียทำให้การเรียนรู้ ที่เป็นระบบก็สามารถส่งเสริม ให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ข้อมูลท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การคิดทบทวนไตร่ตรอง ให้รอบคอบ รู้จักวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ในการเรียนรู้ คือ การช่วยส่งเสริม และเกื้อกูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้น และสามารถลดความเสี่ยงความผิดพลาดได้มาก

ข้อมูลท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เจ้าหน้าที่จะต้องปล่อยให้ผู้ต้องขังใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในงานที่ทำ และหาจุดบกพร่องของงานนั้น ๆ เองโดยที่เจ้าหน้าที่จะคอยตรวจสอบและประเมินผลเป็นระยะ ๆ งานจะได้มีประสิทธิภาพ

ข้อมูลท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่องานที่ผู้ต้องขังได้รับมอบหมาย มีปัญหา หรือพบจุดบกพร่อง เราจะส่งเสริมให้ผู้ต้องการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลเอง โดยที่เราจะคอยตรวจสอบ และประเมินผลติดตาม

ข้อมูลท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมโดยการนำ หลักวิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลองมาใช้บริหารระบบการศึกษา คือ ให้ผู้ต้องขังคิด และลงมือปฏิบัติ หาข้อสรุปโดยมีเหตุมีผล ยกตัวอย่าง การทดลองทำขนม โดยการสอนจากวิทยากรแล้วมาคิดสูตรเพิ่มเติม เพื่อต่อยอดสินค้าของตัวเอง

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการนำหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา คือการปล่อยให้ผู้ต้องขังได้แสดงความคิดเห็น ได้คิดทบทวนไตร่ตรอง และคิดวิเคราะห์เองบ้าง โดยมีเจ้าหน้าที่จะคอยตรวจสอบและประเมินผล ติดตาม จนงานนั้นประสบผลสำเร็จ

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา” ผู้วิจัยขอนำเสนอ วัตถุประสงค์ของการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จำนวน 700 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้ต้องขัง ที่ถูกคุมขังอยู่ที่ฝ่ายควบคุมแดน 3 เรือนจำกลางสงขลา จำนวน 248 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครซซี่และมอรแกน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ รวมทั้งสิ้น 5 คน เลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็น แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .930 ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close Ended) คำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Multiple Choices) จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา กระทำความผิด ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close Ended) คำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Multiple Choices) จำนวน 20 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ด้วยการกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริงเท่าที่สามารถเปิดเผยได้

ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมด้วยตัวเอง โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 248 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการโดยการนัดวันเวลาสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา” นั้น พอสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนต้องโทษ จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 39.50 กระทำผิดคดียาเสพติด จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 71.40 และมีระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 36.70

5.1.2 ผลการวิเคราะห์การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) ด้านหลักจิตตะ

(ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) และ ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ตามลำดับเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยมีดังนี้

1. ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) พบว่า โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจและ มุ่งหวังในผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใด รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลายินดีรับผิดชอบและพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจ และหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษา

2. ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) พบว่า โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความมานะ บากบั่น ไม่เกียจคร้าน ต่อการบริหารระบบการศึกษาโดยยึดประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นที่ตั้ง รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารงานด้านระบบการศึกษาได้ต่อเนื่องยาวนานไม่เบื่อหน่าย และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัด

3. ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) พบว่า โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจอ่อนโยนสามารถบริหารระบบการศึกษาให้สำเร็จได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงและไม่เกิดความขัดแย้ง รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาใส่ใจ ใฝ่รู้ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานระบบการศึกษาอยู่เป็นนิตย์ทั้งในและนอกเวลางาน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขัง และเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา

4. ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) พบว่า โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีการศึกษาไตร่ตรองระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาพิจารณาความต้องการของผู้ต้องขังต่อการศึกษาเพื่อจัดทำแผนงานระบบการศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบ

5.1.3 ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ประกอบด้วย

1. ด้านหลักฉันทะ ควรมีการสำรวจความพึงพอใจหรือความต้องการในการศึกษาต่อหรือการพัฒนาตนเองของผู้ต้องขังเพื่อนำมากำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาของผู้ต้องขัง

2. ด้านหลักวิริยะ ควรส่งเสริมให้ผู้ต้องขังรู้จักหลักการบริหารจัดการตนเองและการบริหารเวลาเพื่อวางแผนในการศึกษาได้อย่างเต็มที่พร้อมกับสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาแก่ผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านหลักจิตตะ ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อที่จะทำให้เกิดคิดที่จะศึกษาต่อเพื่อนำความรู้มาใช้หลังจากพ้นโทษ

4. ด้านหลักวิมังสา ควรศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้ต้องขังอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่าย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา” ผู้วิจัยได้นำผลที่พบจากการวิจัยมาอภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่อไปนี้

5.2.1 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร) ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ) ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้) และ ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง) ตามลำดับ เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากปัจจัยสำคัญของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง คือบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่การจัดการศึกษาภายในเรือนจำ จากประเมินและสรุปผลการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการบุคลากรด้านการศึกษาเรือนจำ ทัณฑสถาน ปีงบประมาณ พ.ศ.2559 ซึ่งมีบุคลากรด้านการจัดการศึกษาของเรือนจำทั่วประเทศเข้าร่วมสัมมนาได้มีข้อเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์กำหนดนโยบายด้านการจัดการศึกษาผู้ต้องขังให้มีความชัดเจน เพื่อเรือนจำ ทัณฑสถานในฐานะผู้ปฏิบัติ จะได้มีแนวทางในการปฏิบัติให้ตรงตามเป้าประสงค์ ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรมและการปฏิบัติงานด้านการศึกษามีรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ตลอดจนมีองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่าต่อการรวบรวมและถ่ายทอดให้กับบุคลากร เพื่อให้เป็นมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงพิจารณาจัดทำคู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาและอบรมใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานที่ถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันซึ่งเป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาพฤตินิสัย พัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิต พัฒนาความรู้ เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดีกลับเข้าไปใช้ชีวิตอย่างสุจริตชนในสังคมภายหลังพ้นโทษและไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 49) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้

บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาฐิติวัสส์ ฐิติวฑฺฒโน พระฮอนด้า วาทสทฺโท, จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์ (2564, หน้า 206-216) ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดหนองคาย พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล), พระฮอนด้า วาทสทฺโท และพระครูปลัดบุญช่วย โชติวโส (2565, หน้า 1031-1046) พบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของวรีภรณ์ นระแสน, พระฮอนด้า วาทสทฺโท และสุนทร สายคำ (2565, หน้า 1337-1345) พบว่า 1) ทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จำแนกรายด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก

5.2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ประกอบด้วย (1) ด้านหลักฉันทะ ควรมีการสำรวจความพึงพอใจหรือความต้องการในการศึกษาต่อหรือการพัฒนาตนเองของผู้ต้องขังเพื่อนำมากำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาของผู้ต้องขัง (2) ด้านหลักวิริยะ ควรส่งเสริมให้ผู้ต้องขังรู้จักหลักการบริหารจัดการตนเองและการบริหารเวลาเพื่อวางแผนในการศึกษาได้อย่างเต็มที่พร้อมกับสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาแก่ผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง (3) ด้านหลักจิตตะ ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อที่จะทำให้เกิดคิดที่จะศึกษาต่อเพื่อนำความรู้มาใช้หลังจากพ้นโทษ และ (4) ด้านหลักวิมังสา ควรศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการส่งเสริมการศึกษาให้กับผู้ต้องขังอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของธิดารัตน์ วงศ์แสงธรรม (2565, หน้า 77-84) พบว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวง ตามหลักอิทธิบาทธรรมผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรควรนำหลักอิทธิบาทธรรมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแผนการปฏิบัติงานและควรปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมพร้อมทั้งสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรในองค์กรให้มีจิตอาสาในการปฏิบัติงาน เสียสละ ทำงานเป็นทีมศึกษาหาความรู้พัฒนาตน พัฒนางานอยู่เสมอเพื่อให้การบริหารงานมีผลสัมฤทธิ์สมบูรณ์มีประสิทธิภาพและบุคลากรมีความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กร

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาฐิติวัสส์ ฐิติวฑฺฒโน พระฮอนด้า วาทสทฺโท, จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์ (2564, หน้า 206-216) พบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 คือ 1) ด้านการบริหารหลักสูตร ควรมีใจรักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตร ส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรหมั่นวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และนำผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาวิเคราะห์ ปรับปรุงพัฒนาต่อไป 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรเอาใจใส่ในการสร้างสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจ ทันสมัย ในยุค

ดิจิทัล 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรวิเคราะห์กระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานติดตามประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ 5) ด้านการนิเทศภายในควรหมั่นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาของบุคลากร ติดตามตรวจสอบการประเมินผล เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาครั้งต่อไป

รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติเจติยคุณ (อภิวณฺโณ), ประจิตร มหาหิงและสุนทร สายคำ (2564, หน้า 325-338) พบว่าแนวทางการส่งเสริมการบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่ในสถานศึกษาดังกล่าวใน 4ด้าน 1) ด้านการบริหารงานวิชาการควรจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานโดยยึดระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเป็นธรรม ส่งเสริมบุคลากรด้วยความปรารถนาดีต่อทุกฝ่าย ให้บุคลากรมีส่วนร่วมวางแผนปฏิบัติงานในโรงเรียน กำหนดหน้าที่การปฏิบัติงานของบุคลากรแต่ละคนอย่างชัดเจน 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ จัดทำข้อมูลประวัติบุคลากรที่จะใช้ประโยชน์ในการบริหารงานบุคลากรอย่างเป็นระบบและถูกต้อง บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อถอยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความยากลำบากนำผลการประเมินการปฏิบัติงานบุคลากรมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการบริหารงานบุคคล การให้ความช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานเมื่อเกิดปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันโดยการให้คำปรึกษา บุคลากรมีการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อติดตามงานและให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน ให้ความสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของบุคลากร ให้ความช่วยเหลือด้านกำลังกาย กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์ มีการสนับสนุนบุคลากรในเรื่องการศึกษาต่อ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหากับเพื่อนร่วมงาน ประเมินบุคลากรด้วยผลงานทางวิชาการและการปฏิบัติงานด้วยความเป็นกลาง ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับความก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้นอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล), พระฮอนด้า วาทสทฺโท และพระครูปลัดบุญช่วย โชติวโส (2565, หน้า 1031-1046) พบว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลัก อิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น คือ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำทางความคิดที่มีวิสัยทัศน์ในการวางนโยบายในการบริหารส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับบุคลากรในทุกระดับอยู่เท่าเทียมกัน ควรมุ่งเน้นการปฏิบัติการอย่างเป็นระบบเพื่อเอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในโรงเรียนโดยคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มของโรงเรียน มีการจัดทำมาตรฐานและเกณฑ์การวัดทั้งในด้านการเรียนการสอนและการทำงานของบุคลากร โดยมาตรฐานและเกณฑ์การวัดที่นำมาใช้มีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริงควรสร้างให้นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านหลักฉันทะ พบว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บริหารของเรือนจำควรนำความคิดเห็นที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่มาวิเคราะห์และนำมากำหนดเป็นนโยบายในการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง

2. ด้านหลักวิริยะ พบว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัดต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาควรส่งเสริมการพัฒนาตนเองของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขังให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

3. ด้านหลักจิตตะ พบว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขัง และเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา ต่ำที่สุด แต่ยังในระดับมากที่สุด ดังนั้น ควรกำหนดให้มีการให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาของผู้ต้องขังเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ด้านหลักวิมังสา พบว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง รวมถึงกฎหมายทางการศึกษาที่บังคับให้กับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ต้องขังเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาของเรือนจำกลางสงขลา

3. ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในประเทศไทย

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *ประไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย.* นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือทั่วไป

กรมราชทัณฑ์. (2560). *คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขัง.* นนทบุรี: ส่วนส่งเสริมการศึกษา สำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแหงชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา

กลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย. (2544). *การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้ต้องขัง.* กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2545). *การบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ.

ธีระ รุญเจริญ. (2546). *การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา.* กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด.

บุญมี แท่นแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. (2535). *มงคลชีวิตภาค 2.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย

_____. (2539). *ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ.* กรุงเทพฯ: มงคลสาร.

ผกา สัตยธรรม. (2544). *คุณธรรมของครู.* กรุงเทพฯ: พลอยเพลท.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2542). *พฤติกรรมกลุ่ม.* กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____. (2543). *ธรรมะกับการทำงาน.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (2543). *พุทธธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *พจนานุกรมธรรมปัญญานันทะ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2542). *พระมหาชนก.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *ธรรมนูญชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา

_____. (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* (พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2548). *อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). *อิทธิปาทกถา พุทธจักร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พะยอม วงศ์สารศรี. (2544). *การบริหารงานบุคคล.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: พรานนกการพิมพ์.

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. (2544). *คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ฆราวาสธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (2542). *โพธิปักขิยธรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.

_____. (2543). *ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย.* พิมพ์ครั้งที่ 2. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิไชยา.

ไพฑูรย์ สินลารันต์. (2542). *ความรู้คู่คุณธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

พ. สุวรรณ. (2531). *โพชฌงค์ พุทธคาถาต่ออายุ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สร้อยทอง.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วศิน อินทสระ. (2530). *พุทธปรัชญามหายาน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ.

วิสัย พฤกษะวัน. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : หจก.ทิพย์อักษร

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2546). *การบริหารการศึกษา : หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็นและบทวิเคราะห์.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.* กรุงเทพฯ: มิตรภาพการพิมพ์และสตูดิโอ.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2550). *หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์.* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภรณ์ สภาพงศ์. (2543). *แนวทางการนำมาตรฐานหลักสูตรไปสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินตามสภาพจริง.* กรุงเทพฯ: กรมวิชาการและคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). *ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.* กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.

(2) บทความ

ธิดารัตน์ วงศ์แสงธรรม. (2565). ประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเลขานุการกรมทางหลวงตามหลักอิทธิบาทธรรม. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, 24*(1).

พระครูปริยัติเจติยคุณ (อภิวณฺโณ), ประจิตร มหาหิง และสุนทร สายคำ. (2564). การบริหารงานบุคคลตามหลักอิทธิบาทสี่ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 จังหวัดเลย. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 6*(1).

พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา. การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสีออ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารหมาจุฬานาครทรรศน์. 5*(5).

พระมหาฐิติวัสส์ ฐิติวฑฺโน พระฮอนด้า วาทสทฺโท, จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2564). การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดหนองคาย. *วารสารพุทธศึกษาและวิจัย, 7*(3).

พระมหาวีระชาติ โปธา. (2562). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 14*(48).

พระมหาสุพิชฐพล ชิตวิริโย (เชื้อกุล), พระฮอนด้า วาทสทฺโท และพระครูปลัดบุญช่วย โชติว์โส. (2564). การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10*(3).

พระอภินันท์กนฺตสีโล (สิงมาดา), สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติว์โส. (2563). การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 2. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 5*(4).

วรีภรณ์ นระแสน, พระฮอนด้า วาทสทฺโท และสุนทร สายคำ. (2565). แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7*(2).

สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2543). ผู้บริหารกับการสร้างคุณภาพโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ. *วารสารวิชาการ, 3*(10).

สำราญ ยี่ซ้าย และคณะ. (2561). ความพึงพอใจของผู้ต้องขังที่มีโครงการ กินอิ่ม – นอนอุ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำจังหวัดสงขลา. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 3*(2).

(3) วิทยานิพนธ์/ สารนิพนธ์ และรายงานวิจัย

กถิน อัตถโยธิน. (2530). *การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.* ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทราวิโรฒ.

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ฝ่ายควบคุมแดน 4 เรือนจำกลางสงขลา. (2565). *การบริหารงานภายในเรือนจำ.* ค้นหาเมื่อ 1 สิงหาคม 2565. จาก http://www.correct.go.th/copbank/page_2.htm.

(5) อื่นๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2545). พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปีการศึกษา 2545. เชียงราย: งานจดหมายเหตุ ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

(6) สัมภาษณ์

ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา, 24 กุมภาพันธ์ 2566.

ผู้อำนวยการส่วนควบคุม, 24 กุมภาพันธ์ 2566.

ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ, 23 กุมภาพันธ์ 2566.

ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง, 20 กุมภาพันธ์ 2566.

หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ, 21 กุมภาพันธ์ 2566.

2. ภาษาอังกฤษ

Barnard, Chester L. (1962). *Organization and Management.* Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Simon, Herbert A., Smithburg, Donald W., and Thompson, Victor. A. (1950). *Public Administration.* New York: Alfred Aknopt.

Sergiovanni, Thomas J. (1992). *Educational Governance and Administration.* Massachusetts : Allyn& Bacon.

Taro Yamane. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* 3rdEd. New York. Harper and Row Publications.

บุคลานุกรม

บุคลานุกรม

1. นายกาจก้อง รัตนะ, ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566.
2. นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม, ผู้อำนวยการส่วนควบคุม, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566.
3. นางสุวิสา อังสุภานิช, ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566.
4. นายคมจักร สุระคำแหง, ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2566.
5. นายแหลมทอง เพชรรักษ์, หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2566.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1) รศ.ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์

วุฒิการศึกษา : Ph.D. (Sociology) Pune
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหากุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
: อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

2) ดร.สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา

วุฒิการศึกษา : Ph.D. (Political Communication)

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

3) นายกาจก้อง รัตนะ

วุฒิการศึกษา : รป.ม (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๔๓๗ **วันที่** ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร. เดชชาติ ตรีทรัพย์ ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์)
4 ธ.ค. 2565

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๔๓๗ **วันที่** ๓๐ พฤศจิยายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ดร. สิทธิพงษ์ สิทธิภัทรประภา อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดชวัญ นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตามจำนง

01 ธ.ค. 65

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

เรือนจำกลางสงขลา
เลขที่รับ 6404
วันที่รับ ๕ ธ.ค. ๒๕๖๕
เวลารับ 14.00 น.

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เจริญพร นายกาจก้อง รัตนะ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ทองอำไพ

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายกาจก้อง รัตนะ)
ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
๕ ธ.ค. ๒๕๖๕

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวมรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรือนจำจังหวัดสงขลา	
เลขที่รับ	548
วันที่	7 ก.พ. 66
เวลา	14:00 น.

เรื่อง ขอความร่วมมือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สำหรับ Try out)

เจริญพร นายธวัช เอียดทิม ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสงขลา

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการทำสารนิพนธ์เรื่องนี้ นักศึกษามีความประสงค์ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สำหรับ Try out) บุคคลากรในพื้นที่ของท่าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ใช้ประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดีจากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

☐ ดำเนินการ ☐ ตรวจสอบ ☐ พิจารณา/เสนอ
เรียน ผบก.ฯ
เพื่อโปรดพิจารณาให้
ลงนามอนุเคราะห์
หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป
(นายอนันต์ ฉิมบวล)
หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป

☐ ฝ่ายบริหารทั่วไป
☐ ส่วนกระบวนฯ ☐ ฝ่ายกลางฯ
☐ ส่วนทัณฑปฏิบัติ ☐ ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ
☐ ส่วนพัฒนาฯ ☐ ฝ่ายฝึกวิชาชีพ
☐ ฝ่ายการศึกษา
☐ ส่วนสวัสดิการฯ ☐ ฝ่ายสวัสดิการ
☐ งานสังคมสงเคราะห์

(นายธวัช เอียดทิม)
ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสงขลา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

รับที่จากต่างจังหวัด
เลขที่รับ ๖๖๐
วันที่รับ ๒๘ ก.พ. ๒๕๖๖
เวลารับ ๐๙.๐๐ น.

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายกาจก้อง รัตนะ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของท่าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มอบหมายให้
☑ ส่วนควบคุมฯ
ฝ่าย.....
○ ส่วนพัฒนาฯ
ฝ่าย.....
○ ส่วนสวัสดิการฯ
ฝ่าย.....
○ ส่วนพัฒฯปฏิบัติ
ฝ่าย.....
○ ฝ่ายบริหารทั่วไป
○ สถานพยาบาล
○ ส่วนรักษาการณ์

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายกาจก้อง รัตนะ)
ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
๒๘ ก.พ. ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

เรือนจำกลางสงขลา
เลขที่รับ 918
วันที่รับ ๒๔ ก.พ. ๒๕๖๖
เวลารับ 11.00 น.

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายกาจก้อง รัตนะ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มอบหมายให้
- ○ ส่วนควบคุมฯ ฝ่าย.....
- ◉ ส่วนพัฒนาฯ ฝ่าย พัฒนา
- ○ ส่วนสวัสดิการฯ ฝ่าย.....
- ○ ส่วนทัณฑปฏิบัติ ฝ่าย.....
- ○ ฝ่ายบริหารทั่วไป
- ○ สถานพยาบาล
- ○ ส่วนรักษาการณ์

(นายกาจก้อง รัตนะ)
ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
๒๔ ก.พ. ๒๕๖๖

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม ผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขัง

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม)
ผู้อำนวยการส่วนควบคุม
๒๔ ก.พ. ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายคมจักร สุระคำแหง ผู้อำนวยการส่วยพัฒนาผู้ต้องขัง

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายคมจักร สุระคำแหง)
ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางสุวิสา อังสุภานิช ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)" โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(นางสุวิสา อังสุภานิช)
ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๓๐๙

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายแหลมทอง เพชรรักษ์ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ

ด้วย นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา (An Application of Iddhipadadhamma Principle in Administration of Educational System of Prisoners in Songkhla Central Prison)” โดยมี พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำสารนิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นายแหลมทอง เพชรรักษ์)
หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ

ภาคผนวก ง
แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อทราบการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและตอบให้ครบทุกข้อ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย เพื่อนำผลมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

2. แบบสอบถามชุดนี้ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา โดยใช้หลักเกณฑ์การกำหนดมาตราวัดเป็น 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แนวทางการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

ขอขอบพระคุณ
ธีรวัฒน์ รอดขวัญ
นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงเพศ อายุ ระดับการศึกษา กระทำความผิด ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ

1. เพศ

☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. 18-30 ปี ☐ 2. 31-40 ปี

☐ 3. 41-50 ปี ☐ 4. 51 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษาก่อนต้องโทษ

☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. ☐ 4. อนุปริญญา / ปวส.

☐ 5. ปริญญาตรีขึ้นไป

4. การกระทำความผิด

☐ 1. คดียาเสพติด ☐ 2. คดีความมั่นคง

☐ 3. คดีอาชญากรรม ☐ 4. คดีแพ่งและพาณิชย์

☐ 5. คดีอื่น ๆ .....

5. ระยะเวลาอยู่ในเรื่อนจำ

☐ 1. ต่ำกว่า 5 ปี ☐ 2. 6-10 ปี

☐ 3. 11-15 ปี ☐ 4. 16 -20 ปี

☐ 5. 21 ปีขึ้นไป

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสงขลา

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อคำถามเกี่ยวกับ การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา	การใช้หลักอิทธิบาทธรรม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)					
1. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจและ มุ่งหวังในผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใดเพียงใด					
2. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษา					
3. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพึงพอใจที่จะให้บริการและอนุเคราะห์ผู้ต้องขังเกี่ยวกับการศึกษาเพียงใด					
4. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพร้อมที่จะบริหารระบบการศึกษาอย่างสุดความสามารถเพียงใด					
5. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลายินดีรับผิดชอบและพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจเพียงใด					
ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)					
6. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารงานด้านระบบการศึกษาได้ต่อเนื่องยาวนานไม่เบื่อหน่ายเพียงใด					
7. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความมานะ บากบั่น ไม่เกียจคร้าน ต่อการบริหารระบบการศึกษาโดยยึดประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นที่ตั้ง เพียงใด					
8. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัดเพียงใด					
9. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา ขยัน อดทน และหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการบริหารระบบการศึกษาให้เกิดความชำนาญมากขึ้นเพียงใด					
10. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พยายามและหมั่นเพียรที่จะหาประสบการณ์ในการบริหารระบบการศึกษาให้เพิ่มพูนเพียงใด					

4

ข้อคำถามเกี่ยวกับ การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา	การใช้หลักอิทธิบาทธรรม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)					
11. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาใส่ใจ ใฝ่รู้ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานระบบการศึกษาอยู่เป็นนิตย์ ทั้งในและนอกเวลางานเพียงใด					
12. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจแน่วแน่ มั่นคงต่องานหรือภารกิจด้านการบริหารระบบการศึกษาจนกว่างานจะสำเร็จเพียงใด					
13. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจอ่อนโยนสามารถบริหารระบบการศึกษาให้สำเร็จได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงและไม่เกิดความขัดแย้งเพียงใด					
14. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาตั้งมั่นและตั้งใจจริงที่จะบริหารระบบการศึกษาให้ผู้ต้องขังมีความรู้สามารถนำไปใช้ในอนาคตได้ เพียงใด					
15. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขังและเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา เพียงใด					
ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)					
16. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พิจารณาใคร่ครวญหาข้อดี-ข้อด้อยในการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ต้องขังเพื่อปรับปรุงในครั้งต่อไปเพียงใด					
17. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบเพียงใด					
18. เจ้าหน้าทีเรือนจำกลางสงขลา นำความรู้ที่ได้จากการบริหารงานครั้งที่ผ่านมาเพื่อเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารระบบการศึกษาในครั้งต่อไปเพียงใด					
19. เจ้าหน้าทีเรือนจำกลางสงขลาพิจารณาความต้องการของผู้ต้องขังต่อการศึกษาเพื่อจัดทำแผนงานระบบการศึกษา เพียงใด					
20. เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีการศึกษาไตร่ตรองระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังเพียงใด					

ตอนที่ 3

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

“การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา”

โดย

ธีรวัฒน์ รอดขวัญ

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....

ที่อยู่ปัจจุบัน .....หมู่ที่ .....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์

วันและเวลาที่สัมภาษณ์ วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ..... .....เวลา.....

ตำแหน่งงาน .....

ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสงขลา

2.1 ท่านนำ**หลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

.....

.....

.....

2.2 ท่านนำ**หลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

.....

.....

.....

2.3 ท่านนำ**หลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

.....

.....

.....

2.4 ท่านนำ**หลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร

.....

.....

.....

3

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา

1) ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

2) ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3) ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4) ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)**มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

1

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Context Validity) ของแบบสอบถาม
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item Congruence)

เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม								
1	**เพศ** ☐ 1. ชาย ☐ 2. หญิง	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	**อายุ** ☐ 1. 18-30 ปี ☐ 2. 31-40 ปี ☐ 3. 41-50 ปี ☐ 4. 51 ปีขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	**ระดับการศึกษาก่อนต้องโทษ** ☐ 1. ประถมศึกษา ☐ 2. มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. ☐ 4. อนุปริญญา / ปวส. ☐ 5. ปริญญาตรีขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	**การกระทำความผิด** ☐ 1. คดียาเสพติด ☐ 2. คดีความมั่นคง ☐ 3. คดีอาชญากรรม ☐ 4. คดีแพ่งและพาณิชย์ ☐ 5. คดีอื่น ๆ	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	**ระยะเวลาอยู่ในเรือนจำ** ☐ 1. ต่ำกว่า 5 ปี ☐ 2. 6-10 ปี ☐ 3. 11-15 ปี ☐ 4. 16 -20 ปี ☐ 5. 21 ปีขึ้นไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสงขลา								
1. ด้านหลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)								
1	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจและ มุ่งหวังในผลสำเร็จของงานเหนือสิ่งอื่นใดเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลารับฟังความคิดเห็นต่อวิธีการจัดการศึกษา	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพึงพอใจที่จะให้บริการและอนุเคราะห์ผู้ต้องขังเกี่ยวกับการศึกษาเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความพร้อมที่จะบริหารระบบการศึกษาอย่างสุดความสามารถเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลายินดีรับผิดชอบและพร้อมให้คำแนะนำปรึกษาและร่วมแก้ปัญหาเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วยความเต็มใจเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2. ด้านหลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)								
6	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาบริหารงานด้านระบบการศึกษาได้ต่อเนื่องยาวนานไม่เบื่อหน่ายเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
7	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีความมานะบากบั่น ไม่เกียจคร้าน ต่อการบริหารระบบการศึกษาโดยยึดประโยชน์ของผู้ต้องขังเป็นที่ตั้ง เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
8	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาทุ่มเทพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการบริหารระบบการศึกษาแม้เป็นงานที่ไม่ถนัดเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
9	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา ขยัน อดทน และหาความรู้ใหม่ๆเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารระบบการศึกษาให้เกิดความชำนาญมากขึ้นเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
10	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พยายามและหมั่นเพียรที่จะหาประสบการณ์ในการบริหารระบบการศึกษาให้เพิ่มพูนเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3. ด้านหลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)								
11	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาใส่ใจ ใฝ่รู้ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับงานระบบการศึกษาอยู่เป็นนิตย์ทั้งในและนอกเวลางานเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
12	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจแน่วแน่มั่นคงต่องานหรือภารกิจด้านการบริหารระบบการศึกษาจนกว่างานจะสำเร็จเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
13	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีจิตใจอ่อนโยนสามารถบริหารระบบการศึกษาให้สำเร็จได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงและไม่เกิดความขัดแย้งเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
14	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาตั้งมั่นและตั้งใจจริงที่จะบริหารระบบการศึกษาให้ผู้ต้องขังมีความรู้สามารถนำไปใช้ในอนาคตได้ เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
15	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลาเอาใจใส่ในงานการศึกษาและผู้ต้องขัง และเมื่อเจอปัญหาพร้อมแก้ปัญหา เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4. ด้านหลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)								
16	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา พิจารณาไตร่ครวญหาข้อดี-ข้อด้อยในการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ต้องขังเพื่อปรับปรุงในครั้งต่อไปเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

4

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
17	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลา คิดค้นแนวทางการปรับปรุงระบบการศึกษา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลและเป็นไปตามกฎระเบียบเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
18	เจ้าหน้าทีเรือนจำกลางสงขลา นำความรู้ที่ได้จากการบริหารงานครั้งที่ผ่านมาเพื่อเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารระบบการศึกษาในครั้งต่อไปเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
19	เจ้าหน้าทีเรือนจำกลางสงขลาพิจารณาความต้องการของผู้ต้องขังต่อการศึกษาเพื่อจัดทำแผนงานระบบการศึกษา เพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
20	เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางสงขลามีการศึกษาไตร่ตรองระบบการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังเพียงใด	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา								
1	ปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

5

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Context Validity) ของแบบสัมภาษณ์
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item Congruence)

เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสงขลา								
1	ท่านนำ**หลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	ท่านนำ**หลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	ท่านนำ**หลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	ท่านนำ**หลักวิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง)** มาใช้ในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลาอย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

6

ข้อ	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา								
1	ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักฉันทะ (ความพอใจ ความต้องการ)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักวิริยะ (ความเพียร ความขยันหมั่นเพียร)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักจิตตะ (ความคิด ความตั้งจิตรับรู้)** มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	ท่านมีแนวทางการส่งเสริมการนำ**หลักวิมังสา (ความไตร่ตรองหรือทดลอง)**มาใช้ในการบริหารระบบการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา ได้อย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

7

สรุป การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Context Validity) ของแบบสอบถาม
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item Congruence)

เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
5	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
6	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
7	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
8	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
9	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
10	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
11	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
12	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
13	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
14	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
15	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
16	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

8

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
17	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
18	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
19	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
20	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารระบบการศึกษาในเรือนจำกลางสงขลา							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

9

สรุป การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Context Validity) ของแบบสัมภาษณ์
โดยใช้เทคนิค IOC (Index Of Item Congruence)

เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

ข้อ	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า	สรุปผล	ข้อเสนอแนะ
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	(ΣX)	IOC		
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 2 การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสงขลา							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขัง เรือนจำกลางสงขลา							
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
2	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้	

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม และ แบบสัมภาษณ์
เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา
แต่ละข้อได้ค่าเท่ากับ 1.00

ความเห็น

.....

.....

(พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร,ดร.)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

Case Processing Summary

	N	%
Valid	30	100.0
Excluded[a]	0	.0
Total	30	100.0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.930	28

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
B1	117.9667	104.861	.525	.928
B2	118.1667	102.489	.677	.926
B3	118.1333	105.361	.486	.928
B4	118.3667	102.240	.659	.926
B5	118.0667	107.168	.259	.932
B6	118.1667	104.213	.534	.928
B7	118.1000	103.334	.594	.927
C1	118.3000	103.528	.529	.928

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
C2	118.4000	101.352	.691	.926
C3	118.2333	102.116	.665	.926
C4	118.1333	104.533	.501	.928
C5	118.4333	102.875	.509	.928
C6	118.1333	102.395	.677	.926
C7	117.9667	104.447	.504	.928
D1	118.1000	108.093	.281	.931
D2	118.1667	103.040	.631	.927
D3	118.2000	103.752	.581	.927
D4	118.0333	102.102	.586	.927
D5	118.2000	109.131	.163	.932
D6	118.2000	105.614	.328	.931
D7	118.0333	105.757	.442	.929
E1	118.1000	101.128	.711	.925
E2	118.2000	100.166	.695	.925
E3	118.1333	100.947	.675	.926
E4	118.2333	105.564	.439	.929
E5	118.2333	103.495	.614	.927
E6	117.9667	102.792	.639	.926
E7	118.0333	102.585	.723	.925

ภาคผนวก ฉ
หนังสือจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ จว. ๒๔๔/๒๕๖๕

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการบริหารระบบการศึกษาของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสงขลา

TITLE : AN APPLICATION OF IDDHIPADADHAMMA PRINCIPLE IN ADMINISTRATION OF EDUCATIONAL SYSTEM OF PRISONERS IN SONGKHLA CENTRAL PRISON

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

ธีรวัฒน์ รอดขวัญ

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๓๕๕/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ช
รูปภาพการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นายกาจก้อง รัตนะ
ตำแหน่ง ผู้บัญชาการเรือนจำกลางสงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566

นายณชัยพัสร์ พิทักษ์ธรรม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนควบคุม

สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2566

นางสุวิสา อังสุภานิช

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนทัณฑปฏิบัติ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566

นายคมจักร สุระคำแหง

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2566

นายแหลมทอง เพชรรักษ์

ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2566

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล : นายธีรวัฒน์ รอดขวัญ

วัน/เดือน/ปีเกิด : 28 พฤศจิกายน 2531

สถานที่เกิด : จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่อยู่ปัจจุบัน : 89 หมู่ที่ 6 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา 90000

ประวัติการศึกษา : อส.บ. (เทคโนโลยีไฟฟ้าอุตสาหกรรม)
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ประสบการณ์ทำงาน : รับราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์ เรือนจำกลางสงขลา
ตำแหน่ง เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ชำนาญงาน